

Dr. sc. Enis Omerović, docent
Pravni fakultet Univerziteta u Zenici

Jasmina Sadrija, dipl. iur.
Magistrantica na Pravnom fakultetu Univerziteta u Zenici

DJECA VOJNICI U ORUŽANIM SUKOBIMA

Sažetak: Do sada je 170 država prihvatilo međunarodne obaveze temeljem Prvoga fakultativnoga protokola o učešću djece u oružanim sukobima iz 2000. uz Konvenciju o pravima djeteta iz 1989., time što su postale njegove strane ugovornice, a kojim se fenomen djece vojnika, odnosno njihovo „korištenje“ u oružanim sukobima osuđuje. Istovremeno, u oblasti međunarodnog humanitarnog prava, postoje odredbe koje uređuju posebnu zaštitu djece u uvjetima oružanih sukoba. Naposljetku, iz perspektive međunarodnoga krivičnoga prava, regrutiranje ili na bilo koji drugi način stavljanje u vojnu službu djece ispod 15 godina starosti u nacionalne oružane snage ili njihovo korištenje u aktivnom sudjelovanju u neprijateljstvima, predstavlja ratni zločin. U radu istražujemo na koje je načine uređena zaštita djeteta u odnosnim uvjetima, da li su načela i pravila identična, tj. da se nadopunjuju, stvarajući tako jedinstveni i sveobuhvatni sistem zaštite ove posebne kategorije osoba, ili se ona, pak, preklapaju ili međusobno isključuju. Međutim, i pored normativnoga uređenja ove materije u međunarodnome poretku, hiljade djece vojnika je i dalje uključeno u oružane sukobe diljem svijeta. Iz toga razloga, mnoge međunarodne organizacije ukazuju da je korištenje djece vojnika u posljednjem razdoblju vrlo značajan problem. Djeca vojnici uključuju i djevojčice i dječake koji imaju različite uloge u oružanim sukobima, od borca do kuhara, a čak ih se i seksualno iskorištava, što prouzrokuje cijeli niz posljedica, posebno u smislu njihova mentalnoga zdravlja. Istraživanja pokazuju da oko 250 miliona djece živi u područjima pogođenim oružanim sukobima. Izvještaji međunarodnih organizacija navode kako je ovaj fenomen bio ili je i dalje prisutan u više od 50 država. Cilj ovoga rada je ispitivanje međunarodnih pravila i standarda koji se odnose na djecu vojnike, poglavito kroz prikaz odredaba Prvoga fakultativnoga protokola, Ženevskih konvencija o zaštiti žrtava rata iz 1949. i Dopunskih protokola iz 1977. uz sve četiri Ženevske konvencije. Nastojimo odgovoriti na pitanja da li postoji učinkovito međunarodnopravno uređenje zabrane regrutiranja djece vojnika te da li uopće postoje adekvatni mehanizmi zaštite djece vojnika, te ukoliko oni postoje, koji su to načini i koliko su oni doista učinkoviti u praksi, uzimajući u razmatranje sve oblike regrutacije osoba mlađih od 18, odnosno od 15 godina starosti? Koliko nastojanjima da se zaštititi dijete u oružanom sukobu mogu doprinijeti rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija? Osim toga, jedan od načina međunarodnopravne borbe protiv

ovoga fenomena je i uređenje da se regrutiranje djece vojnika promatra kao ratni zločin prema Rimskome statutu Međunarodnoga krivičnoga suda. Otuda i prva osuda za odnosni oblik ratnoga zločina pred ovim sudom u predmetu Lubanga.

Ključne riječi: djeca vojnici, učešće djece u oružanim sukobima, Prvi fakultativni protokol, Konvencija o pravima djeteta, Rimski statut, Međunarodni krivični sud, međunarodno humanitarno pravo, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija.

1. Uvod

U radu smo pošli od hipoteze da smo čak i danas u XXI. st., i to bez obzira na činjenicu da je 170 država ratificiralo Prvi fakultativni protokol uz Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima djeteta o učešću djece u oružanim sukobima koji to osuđuje, i pored cijeloga međunarodnoga instrumentarija koje je međunarodna zajednica država odlučila usvojiti za svrhe zabrane regrutiranja djece (vojnika) i njihova korištenja da aktivno ili neizravno sudjeluju u međunarodnim ili nemeđunarodnim oružanim sukobima, neovisno o činjenici je li ih vrbuju legitimne oružane snage države ili druge oružane skupine i formacije, svjedoci svakodnevnih kršenja dječijih prava i sloboda, poglavito one djece koja žive u područjima zahvaćenim oružanim sukobima. Ovo tematsko područje je uvijek aktuelno. Uostalom, to dokazuje i podatak da se Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija već duže razdoblje bavi pitanjima zaštite djece u oružanim sukobima i oštro osuđuje svako njihovo korištenje protivno međunarodnopravnim normama. Kao dokaz ovoj tvrdnji, u radu navodimo Rezoluciju ovoga organa iz 2018., ali i Izvještaj Generalnoga sekretara Ujedinjenih nacija iz 2019. S druge strane, činjenica jeste da u međunarodnome poretku postoji najrazličitiji međunarodni dokumenti, od neobavezujućih preporuka, smjernica i izvještaja međunarodnih organizacija, preko deklaracija i rezolucija organa Ujedinjenih nacija, sve do po države obavezujućih međunarodnih ugovora (konvencija i protokola) koji svoje strane ugovornice obavezuju na određeno uređenje i ponašanje u ovome dijelu.

Rad je podijeljen u dva povezana segmenta. U prvome dijelu ćemo predočiti osnovne postavke Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta. Potom ćemo istražiti nastojanja i uvjete za usvajanje Prvoga fakultativnoga protokola uz Konvenciju, uz analizu odredaba predmetnoga Protokola. Zaštitu koju nudi taj međunarodni ugovor ćemo usporediti sa zaštitom djece koju pruža međunarodno humanitarno pravo, tačnije ženevsko pravo, i kakav je odnos između ova dva pravna područja. Radi li se o nadopunjujućim pravnim režimima ili, pak, o preklapajućim dokumentima koja nude različito uređenje odnosnih pitanja. U radu ćemo dati naglasak na rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, budući da su one adekvatan izvor i refleksija stava većega broja država u međunarodnoj zajednici u cjelini. Zapravo, prvi dio rada prikazuje svojevrsnu „borbu“ međunarodne zajednice, uključujući i države i međunarodne organizacije, protiv ovakvih pojava u suvremenome svijetu, te načine i sredstva koja se koriste kao njezin odgovor. U drugome dijelu našega istraživanja definiramo izraz „djeca vojnici“ te, raspravljajući o ovom retrogradnom fenomenu, dajemo puni opseg sadržine ove sintagme. Teoretske postavke smo provjerili u

praksi, na temelju izvještaja i drugih znanstvenih istraživanja u ovoj oblasti, koliko je pojava prisilnoga regrutiranja djece i njihova korištenja u neprijateljstvima prisutna u recentnom razdoblju, i u kojim to državama posebno. Rad zaključujemo postavkama međunarodnoga krivičnoga prava, prateći razvoj od Rimskoga statuta Međunarodnoga krivičnoga suda do prve osuđujuće odluke na tome Sudu u vezi s regrutiranjem i korištenjem djece u oružanom sukobu na afričkome kontinentu. Da li je godina 1998. predstavljala prijelomni trenutak ka djelotvornijoj zaštiti djeteta u oružanom sukobu, kada je i zvanično objelodanjena međunarodnopravna norma koja stipulira da njihovo regrutiranje i korištenje u ovim uvjetima predstavlja radnju izvršenja ratnoga zločina?

U dolasku do određenih znanstvenih spoznaja, u radu se koristimo pravnodogmatskom metodom, analizom sudske prakse, odnosno metodama analize i sinteze, ali i elementima induktivne i deduktivne metode. Rad je postavljen na način da nam predočava i teoretski i praktični presjek stanja u jednoj oblasti s kritičkim osvrtom na temeljni predmet istraživanja, postojeće međunarodnopravno uređenje, a sve s ciljem propitivanja adekvatnosti i učinkovitosti sadašnjega „sistema“ zaštite djece u oružanim sukobima.

2. Međunarodnopravna zaštita djeteta: Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta

Konvenciju o pravima djeteta usvojila je Opća skupština Ujedinjenih nacija 20. novembra 1989.¹, „i to tačno trideset godina nakon Deklaracije“², dok je na snagu stupila 2. septembra 1990., nakon određenoga broja ratifikacija.³ Ostaje i dalje najratificiraniji ugovor o ljudskim pravima te predviđa izvanredan katalog prava djece.⁴ Zapravo, radi se o prvom sveobuhvatnom međunarodnopravnom instrumentu koji je posvećen djeci i njihovim pravima, osiguravajući najvišu razinu međunarodnih standarda za njezinu implementaciju na nacionalnoj razini.⁵ Njezin utjecaj je vrlo vidljiv ukoliko promatramo ustave država, sudsku praksu, rad međunarodnih i nacionalnih institucija, reforme pravnih sistema, razvoj politika i

1 Usvojena i otvorena za potpisivanje, ratifikaciju i pristup Rezolucijom Opće skupštine Ujedinjenih nacija 44/25. Objavljena u *United Nations Treaty Series* (UNTS), vol. 1577, p. 3.

2 J. Andrassy, B. Bakotić, M. Seršić, B. Vukas (2010) *Međunarodno pravo 1*, Zagreb: Školska knjiga, 399.

3 Prema čl. 49. Konvencije o pravima djeteta, za njezino stupanje na snagu bilo je potrebno dvadeset ratifikacija, tj. položenih ratifikacijskih instrumenata kod Generalnoga sekretara Ujedinjenih nacija. Ovaj broj je postignut, kako vidimo, vrlo brzo. Danas predstavlja jednu od rijetkih međunarodnopravnih legislativnih konvencija koje imaju univerzalnu ratifikaciju. Zanimljivost je da su sve članice Ujedinjenih nacija ujedno i stranke Konvencije izuzev Sjedinjenih Američkih Država koje su potpisale ovaj ugovor 1995., ali ga do današnjega dana odbijaju ratificirati i tako konačno i formalno izraziti spremnost da budu vezane Konvencijom. Danas ovaj međunarodni instrument, najvažniji u međunarodnoj zaštiti prava i sloboda djeteta, broji 196 država stranaka. Bosna i Hercegovina postala je strankom Konvencije notifikacijom o sukcesiji 1993.

4 J. Tobin (ed.) (2019) *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*, Oxford: Oxford University Press, 1.

5 Y. Lee (2010) Communications Procedure under the Convention on the Rights of the Child: 3rd Optional Protocol, *International Journal of Children's Rights*, vol. 18, no. 4, 567-568.

daljnijega djelovanja zagovornika prava djeteta.⁶

„Razmišljajući i djelujući u cilju što učinkovitije međunarodnopravne zaštite djeteta, Poljska je početkom 1978. predložila Ujedinjenim nacijama da se pod okriljem ove organizacije krene raditi na budućoj konvenciji o pravima djeteta, koja će sadržavati međunarodne obaveze za sve države ugovornice.“⁷ S ovim u vezi, poljska vlada predala je nacrt Konvencije o pravima djeteta Komisiji za ljudska prava Ujedinjenih nacija⁸, koja će upravo na temelju poljske inicijative 1979. formirati radnu skupinu za rad na konvenciji. Zapravo, rezolucijom Opće skupštine Ujedinjenih nacija zatraženo je od Komisije da organizira svoj rad na nacrtu konvencije o pravima djeteta da bi taj nacrt mogao, po mogućnosti, biti spreman za usvajanje već tokom Međunarodne godine djeteta.⁹ Za Međunarodnu godinu djeteta Opća skupština Ujedinjenih nacija svojom je rezolucijom iz 1976. proglasila godinu 1979., budući da se te godine obilježavala dvadeseta godišnjica Deklaracije.¹⁰ Iako se očekivalo da će konvencija biti usvojena vrlo brzo, budući da se poljski nacrt temeljio na Deklaraciji iz 1959., radna skupina je naišla na brojne teškoće i izazove, tako da je rad na njezinome tekstu trajao cijelih deset godina.¹¹ Upravo je kao posljedica takvoga rada radne skupine, „kompromis morao biti postignut u mnogim dijelovima, što je dovelo do izražavanja zabrinutosti da će postavljeni standardi u pojedinim članovima nacrtu Konvencije biti preniski“¹², što se odrazilo i na promišljanja određenih pravnih pisaca u smislu da današnja „Konvencija, mada ambiciozna u svojim težnjama za djecu, zapravo predstavlja minimum standarda koji su dogovoreni od država u odnosu na tretman djece unutar njihovih jurisdikcija.“¹³

„S obzirom na njihov posebno osjetljiv i ranjiv položaj jer su u neprestanom psihofizičkom razvoju, djeci je neophodno obezbjediti i posebnu pravnu zaštitu“¹⁴ „koja potreba je stoljećima bila zanemarivana, budući da je dominiralo stajalište da njihova sudbina ovisi isključivo od roditeljske, i to, uglavnom, očeve vlasti.“¹⁵

6 J. Tobin (ed.) (2019) *op. cit.*, 1-2.

7 L. Velić, E. Omerović (2019) UN Konvencija o pravima djeteta i njezini protokoli s posebnim osvr-
tom na zaštitu imovinskih prava i interesa djeteta: prema potpunijoj i učinkovitijoj zaštiti djeteta ili
prema nepotpunim i neučinkovitim obavezama strana ugovornica?, u: Zbornik radova, Dani porodič-
nog prava „Zaštita prava čovjeka kao pokretač razvoja porodičnog prava“, Pravni fakultet Univerziteta
Džemal Bijedić u Mostaru, god. VII, br. 7, 146.

8 J. Tobin (ed.) (2019) *op. cit.*, 5.

9 V. Rezoluciju Opće skupštine Ujedinjenih nacija 33/166 o „Pitanju Konvencije o pravima
djeteta“ od 20. decembra 1978.

10 Rezolucija Opće skupštine Ujedinjenih nacija 31/169 o „Međunarodnoj godini djeteta“ od 21.
decembra 1976.

11 Zapravo, Deklaracija više nije reflektirala potrebe mnoge djece u svijetu budući da se, naprimjer,
nije očitovala o građanskim i političkim pravima djeteta. Drugi je razlog što se zbog njihove ranjivosti i
nezavršenoga psihofizičkoga razvoja zahtijevala veća i efikasnija međunarodnopravna zaštita nego što
je međunarodno pravo u to vrijeme, sredinom XX. st, poznavalo (šire u: G. Van Bueren (ed.) (1998)
International Documents on Children, The Hague, Boston, London: Kluwer Law International, 13).

12 L. Velić, E. Omerović (2019) *op. cit.*, 146.

13 J. Tobin (ed.) (2019), *op. cit.*, 6.

14 D. Simović, M. Stanković, V. Petrov (2018) *Ljudska prava*, Beograd: Univerzitet u Beogradu –
Pravni fakultet, 268.

15 L. Velić, E. Omerović (2019) *op. cit.*, 146.

„Može se primjetiti da je djeci neophodna posebna zaštita već od trenutka rađanja, posebna medicinska skrb, odgovarajuće obrazovanje, zaštita od nasilja, seksualne eksploatacije i sličnih zala, posebna zaštita djece bez roditelja, djece sa invaliditetom, djece pripadnika etničkih i drugih manjina; posebna zaštita djece u vrijeme rata i drugih vanrednih prilika.”¹⁶

Konvencija o pravima djeteta sadrži 54 člana i kao takva predstavlja, kako smo ranije naveli, najsveobuhvatniji međunarodnopravni legislativni instrument i najvažniji međunarodnopravni izvor u oblasti posebne zaštite djeteta.¹⁷ U Preambuli Konvencije objašnjavaju se pozadina i razlozi donošenja toga dokumenta. Članovi od 1. do 41. (prvi dio Konvencije) drže se temeljnim, jer definiraju pojam djeteta te donose svojevrsni i vrlo iscrpni katalog prava, koja, čini se, nisu podložna hijerarhiji budući da su sva prava jednako važna.¹⁸ Prema čl. 1. Konvencije, „dijete označava svaku osobu mlađu od 18 godina, osim ako se zakonom koji se primjenjuje na dijete granica punoljetnosti ne odredi ranije.” Konvencija sadrži i međunarodne obaveze koje države preuzimaju po njezinoj ratifikaciji. Članovi od 42. do 45. navode procedure za praćenje primjene Konvencije, dok odredbe članova od 46. do 54. sadrže formalne elemente u vezi sa stupanjem Konvencije na snagu.¹⁹ „Čitajući tekst Konvencije stječe se dojam da svakome pravu djeteta odgovara određena obaveza na strani države, ali i roditelja (zakonskih zastupnika), te da se predmetna prava i obaveze doslovno isprepliću.”²⁰ Konvencija nastavlja promatrati dijete kao subjekta

16 M. Paunović, B. Krivokapić, I. Krstić (2018) *Međunarodna ljudska prava*, 7. izd, Beograd: Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, 264-265.

17 Obuhvata ona u svojim članovima odredbe o građanskim, političkim, ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima djece (više u: G. Van Bueren (1991) *The UN Convention on the Rights of the Child*, *Journal of Child Law*, vol. 3, no. 2, 63). U ostale međunarodnopravne izvore univerzalnoga i regionalnoga karaktera možemo ubrojiti Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima te Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, oba iz 1966., konvencije Međunarodne organizacije rada, ali i izvore međunarodnoga humanitarnoga prava koji će biti kratko elaborirani u nastavku rada, poput (IV) Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata iz 1949. te Prvog i Drugoga dopunskoga protokola iz 1977. uz Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata iz 1949. Ovdje nam mogu poslužiti i ostali univerzalni međunarodni ugovori iz oblasti zaštite ljudskih prava. U najvažnije regionalne instrumente spadaju Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950., Europska konvencija o usvajanju djece iz 1967., Rezolucija o Europskoj povelji o pravima djeteta iz 1992., Europska konvencija o ostvarivanju dječijih prava iz 1995., Revidirana Europska socijalna povelja iz 1996., Konvencija Vijeća Europe protiv trgovine ljudskim bićima iz 2005. te Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnoga iskorištavanja i seksualne zloupotrebe iz 2007. Zanimljivo je ovoj potonjoj skupini pridodati i dva regionalna dokumenta za područje Afrike: Deklaraciju o pravima i dobrobiti afričkoga djeteta iz 1979. te Afričku povelju o pravima i dobrobiti djeteta iz 1990. Bitno je istaknuti da pojedini od njih za svoj predmet reguliranja nemaju isključivo prava i slobode djeteta, već ih svojim odredbama samo djelimično obuhvataju. Jednako tako, ovim navođenjem međunarodnoga instrumentarija nismo iscrpili sve međunarodne izvore. Neki od njih reguliraju i privatnopravne odnose.

18 „Prava se ne mogu rangirati po njihovoj važnosti i značaju i moraju se posmatrati u njihovoj međusobnoj povezanosti.” (N. Grahovac (2012) *Obaveznost Konvencije UN o pravima djeteta*, u: *Zbornik radova: Prava djeteta i ravnopravnost polova – između normativnog i stvarnog*, Istočno Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, 3).

19 L. Velić, E. Omerović (2019) *op. cit.*, 147.

20 *Ibid.*

međunarodnoga prava, a ne samo kao osobu kojoj je potrebna posebna zaštita.²¹ Na koncu, uočava se da ovaj međunarodni ugovor uvodi novi kvalitet odnosa prema djeci, njihovim pravima i interesima: dijete je osoba koja ima pravo na svoja ljudska prava; prvi puta je jednim sveobuhvatnim međunarodnim ugovorom prihvaćena definicija djeteta.²² Prava djeteta su univerzalna, nedjeljiva i neotuđiva, i mogu se grupirati u četiri skupine: prava na opstanak, prava na razvoj, zaštitna i participativna prava.²³

Odbor Ujedinjenih nacija za prava djeteta²⁴ identificirao je četiri opća načela na kojima se sazivaju sva konvencijska prava. Radi se o standardima i novim univerzalnim načelima koje Konvencija uspostavlja, a koji doprinose jednom novom kvalitetu u ostvarivanju i zaštiti prava djeteta: a) načelo nediskriminacije²⁵; b) načelo da djeca imaju pravo na život i razvoj u svim vidovima života; c) načelo najboljega interesa djeteta; i d) načelo da se djeci mora omogućiti učešće u rješavanju svih pitanja koja utječu na njihov život i omogućiti im slobodu izražavanja mišljenja.²⁶

Čini se da je suština Konvencije u tome da „svako dijete, bez razlike zasnovane na rasi, boji, polu, jeziku, vjeroispovijesti, nacionalnom ili društvenom porijeklu, imovini ili rođenju, ima pravo na mjere zaštite od strane njegove porodice, društva i države koje zahtijeva njegov položaj maloljetnika. Posebne mjere zaštite i pomoći treba da se poduzmu radi sve djece i mladih osoba, bez diskriminacije po osnovu porijekla ili drugih razloga.“²⁷ Konvencija stoga omogućava da u svim djelovanjima

21 *Ibid.*

22 N. Grahovac (2012) *op. cit.*, 2.

23 A. Čović (2017) *Prava deteta: evolucija, realizacija i zaštita*, Beograd: Institut za uporedno pravo, 18.

24 Odbor Ujedinjenih nacija za prava djeteta pripada ekspertskim tijelima koja su utemeljena određenim međunarodnim ugovorima iz oblasti zaštite ljudskih prava. Tako je na osnovu čl. 43. Konvencije o pravima djeteta ustanovljen odnosni Odbor. Njegov prvi sastav izabran je 1991. i tada je brojio deset stručnjaka (kako je isprva bilo predviđeno konvencijskom odredbom). Danas, „Odbor čini 18 eksperata visokih moralnih vrijednosti i priznate stručnosti na polju koje pokriva Konvencija. Članove Odbora biraju strane ugovornice iz redova svojih državljana i oni djeluju u ličnome svojstvu, uz poštivanje ravnomjerne geografske zastupljenosti, kao i glavnih pravnih sistema.“ (D. Simović, M. Stanković, V. Petrov (2018) *op. cit.*, 384). Za više v. službenu internetsku stranicu Odbora: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx> (od 4. 9. 2019).

25 Kako je to u Bosni i Hercegovini, v. M. Nadaždin Defterdarević (2012) Princip nediskriminacije u korpusu prava djeteta u Bosni i Hercegovini, u: *Zbornik radova: Prava djeteta i ravnopravnost polova – između normativnog i stvarnog*, Istočno Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, 213-233.

26 Ovo potonje pod uvjetom da je dijete takve dobi da može samostalno i razumno iznositi svoje mišljenje. V. publikaciju Međunarodnoga fonda za djecu (UNICEF): *Prava deteta i maloletničko pravosuđe: odabrani međunarodni instrumenti: Opcioni protokoli uz Konvenciju o pravima deteta*, svezak 2, 6 (dost. na: <https://npm.rs/attachments/Opcioni%20protokoli%20uz%20Konvenciju.pdf> (od 4. 9. 2019)). Za elaboraciju funkcija i značaja ova četiri načela, v. N. Grahovac (2012) *op. cit.*, 3-7; U. Novaković (2012) Pravo deteta na izražavanje mišljenja, u: *Zbornik radova: Prava djeteta i ravnopravnost polova – između normativnog i stvarnog*, Istočno Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, 183-199.

27 R. Etinski (2010) *Međunarodno javno pravo*, Beograd: Službeni glasnik, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 404.

u odnosu na djecu najbolji interes djeteta mora biti primarno načelo postupanja.²⁸ Uostalom, „vodeće načelo Konvencije izraženo je u čl. 3(1), koji proglašava da „u svim aktivnostima koje se tiču djece, od primarnoga su značaja interesi i dobrobit djeteta, bez obzira da li ih poduzimaju javne ili privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, upravni organi ili zakonodavna tijela“.²⁹

Konvencija ne sadrži samo katalog prava³⁰ već i mnoštvo ugovornih obaveza za njezine stranke, odnosno za države, a koje se obaveze, koje proizilaze iz ovoga međunarodnoga ugovora, mogu grupirati u nekoliko skupina. „Države stranke poduzet će sve odgovarajuće zakonodavne, upravne i druge mjere za primjenu prava priznatih u ovoj Konvenciji”³¹, odnosno drugim riječima, države se pozivaju da prilagode svoje unutarnje zakonodavstvo, odnosno svoje domaće pravne akte preuzetim međunarodnim obavezama s ovim u vezi. Glede ekonomskih, društvenih i kulturnih prava, države stranke poduzet će takve mjere u što širem opsegu svojih raspoloživih sredstava i, u slučaju potrebe, u okviru međunarodne suradnje.³² Države stranke će, prema čl. 23(4), „u duhu međunarodne suradnje promicati razmjenu najvažnijih obavijesti iz područja preventivne zdravstvene zaštite te medicinskog, psihološkog i funkcionalnog tretmana djece s teškoćama u razvoju, uključujući širenje i pristup obavijestima o metodama rehabilitacije, obrazovanja i izbora zanimanja, kako bi unaprijedile sposobnosti i vještine te proširile domaća iskustva u tim područjima.” Ovi se međunarodnopravni subjekti, dakle, pozivaju na međunarodnu suradnju, a sve u cilju što učinkovitije zaštite djeteta.³³ „Nadalje, Konvencija u svome čl. 18. predviđa da roditelji ili zakonski skrbnici snose najveću odgovornost za odgoj i razvoj djeteta te da dobrobit djeteta mora biti njihova temeljna briga.”³⁴ „Mada polazi od toga da „roditelj(i) ili drugi odgovorni za dijete imaju prvenstvenu odgovornost da osiguraju, u okviru svojih sposobnosti i financijskih mogućnosti, uvjete života potrebne za razvoj djeteta”³⁵, Konvencija isto tako vrlo jasno ističe [...] obavezu država da im u tome pruže neophodnu pomoć.”³⁶ Kako se naznačuje u pravnoj teoriji, takvo rješenje je u skladu s odredbom iz čl. 3(2) Konvencije kojom su se stranke ovoga ugovora obavezale da „djetetu osiguraju takvu zaštitu i skrb koja je neophodna za njegovu dobrobit”.³⁷ Jedna od obaveza država stranaka Konvencije, a shodno čl. 42, jeste i upoznavanje djece i odraslih s njezinim načelima i odredbama.

28 M. N. Shaw (2003) *International Law*, 5. izd, Cambridge: Cambridge University Press, 307; čl. 3(1) Konvencije.

29 T. Buergenthal (1998) *Međunarodna ljudska prava: u sažetom obliku*, Sarajevo: Magistrat, 54.

30 O katalogu prava djeteta u Bosni i Hercegovini v. J. Bakšić-Muftić (2002) *Sistem ljudskih prava*, Sarajevo: Magistrat, 326-330, uz dodatak onih prava koja su priznata djetetu u fakultativnim protokolima.

31 Čl. 4. Konvencije.

32 *Ibid.*

33 Konvencija potiče države stranke na svaki učinkovit oblik međunarodne suradnje, odnosno na poduzimanje dvostranih i višestranih mjera i u drugim oblastima zaštite prava i sloboda djeteta. V. npr. čl. 35. Konvencije.

34 L. Velić, E. Omerović (2019) *op. cit.*, 149.

35 Čl. 27(2) Konvencije.

36 Prema čl. 27(3) Konvencije; M. Paunović, B. Krivokapić, I. Krstić (2018) *op. cit.*, 265.

37 M. Paunović, B. Krivokapić, I. Krstić (2018) *op. cit.*, 265.

Jednako tako, države se obavezuju da podnose Odboru za prava djeteta, posredstvom Generalnoga sekretara Ujedinjenih nacija, „izvještaje o mjerama koje su usvojile za ostvarivanje prava koja su priznata Konvencijom i o napretku ostvarenom u pogledu uživanja tih prava: a) u roku od dvije godine od stupanja na snagu te konvencije za odnosnu državu; b) zatim svakih pet godina.“³⁸

3. Prvi fakultativni protokol uz Konvenciju: učešće djece u oružanim sukobima?

Kako je vrijeme odmicalo, valjalo je na međunarodnoj razini urediti ostale vrlo osjetljive odnose i situacije i negativne posljedice razarajućih dejstava na psihofizičko zdravlje i razvoj djeteta, poglavito aktivnoga učešća djece u uvjetima oružanih sukoba, ali i dodatno naglasiti značaj problema i važnost borbe protiv trgovine djecom, dječije prostitucije i dječije pornografije u svijetu.³⁹ Stoga je Opća skupština Ujedinjenih nacija 25. maja 2000. usvojila dva fakultativna ili opciona protokola uz Konvenciju o pravima djeteta. Prvi se odnosi na učešće djece u oružanim sukobima⁴⁰, dok se drugi tiče trgovine djecom, dječije prostitucije i dječije pornografije⁴¹. Oba fakultativna protokola stupila su na snagu 12. februara 2002., nakon što je ispunjen uvjet iz čl. 10, odnosno čl. 14. dva fakultativna protokola, a to je da protokoli stupaju na snagu tri mjeseca nakon deponiranja desetoga instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju.⁴² Valjalo bi naznačiti da oba ova međunarodna ugovora promatramo kao sastavni dio Konvencije.⁴³

U suvremenim oružanim sukobima, djeca sve više postaju predmetom ciljanih napada i vojnoga regrutiranja.⁴⁴ „U svijetu se svakodnevno povećava broj regiona u kojima usljed oružanih sukoba strada veliki broj nedužnih civila, među kojima su najugroženija djeca.“⁴⁵ U proteklih sedamdeset godina, međunarodna zajednica je razvila poprilično sveobuhvatan korpus humanitarnoga prava i ljudskih prava, štiteći djecu i u vrijeme mira i u vrijeme oružanih sukoba.⁴⁶ Međutim, države su, kao i međunarodne nevladine organizacije, tražile fokusiraniji pravni okvir u smislu zabrane povezivanja djece s oružanim snagama i skupinama.⁴⁷ Godine 1994., Komisija Ujedinjenih nacija za ljudska prava utemeljila je radnu skupinu s ciljem izrade nacrtu fakultativnoga protokola uz Konvenciju, a koji bi se odnosio na učešće

38 D. Simović, M. Stanković, V. Petrov (2018) *op. cit.*, 384. Prema čl. 44(1) Konvencije.

39 L. Velić, E. Omerović (2019) *op. cit.*, 149.

40 United Nations, *Treaty Series*, vol. 2173, p. 222. Početkom oktobra 2020. Protokol broji 170 država stranaka.

41 United Nations, *Treaty Series*, vol. 2171, p. 227. Početkom oktobra 2020. Protokol obavezuje 176 država stranaka.

42 Bosna i Hercegovina je prvi fakultativni protokol ratificirala 2003., a drugi 2002.

43 L. Velić, E. Omerović (2019) *op. cit.*, 150.

44 R. Coomaraswamy (2010) The Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict - Towards Universal Ratification, *International Journal of Children's Rights*, vol. 18, no. 4, 535.

45 A. Čović (2017) *op. cit.*, 19.

46 R. Coomaraswamy (2010), *op. cit.*, 536.

47 *Ibid.*

djece u oružanim sukobima.⁴⁸ Radnoj je skupini⁴⁹ trebalo šest godina diskusija da dođu do konačnoga konsenzusa – veliki je broj država bio protiv usvajanja odredbe prema kojoj bi 18. godina bila minimalna dob za učešće u neprijateljstvima.⁵⁰

U vrijeme zastoja na izradi nacрта budućega fakultativnoga protokola predmetne sadržine, 1998., nekoliko će nevladinih organizacija⁵¹ formirati Koaliciju za zaustavljanje korištenja djece vojnika (eng. Coalition to Stop the Use of Child Soldiers) s ciljem početka kampanje za mobilizaciju globalne podrške i za generiranje većega političkoga pritiska za privođenje kraju izrade protokola uz Konvenciju.⁵² Do januara 2000. članovi radne skupine konačno su uspjeli osigurati nacrt dogovorenoga teksta, dok su države koje su ranije bile protiv, prihvatile kompromis koji je ograničio opseg Protokola i koji se fokusirao na obaveznu regrutaciju i aktivno učešće u neprijateljstvima.⁵³ Drugi važan element koji je na neki način doprinio usvajanju Protokola je postavljanje neovisnoga stručnjaka Generalnoga sekretara Ujedinjenih nacija koji je imao izraditi studiju naslova „Utjecaj oružanoga sukoba na djecu“ (eng. The Impact of Armed Conflict on Children), koji Izvještaj je podnio Općoj skupštini ove međunarodne organizacije 1996., i koji će godinu dana kasnije rezultirati činjenicom da će Generalni sekretar Ujedinjenih nacija imenovati Specijalnoga predstavnika za djecu i oružani sukob (eng. Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict), s mandatom da promovira prava, zaštitu i dobrobit djece tokom svake faze oružanoga sukoba.⁵⁴ Da li će ovo biti jedna od najznačajnijih mjera na polju zaštite djece u oružanim sukobima koja je provedena 1997.?⁵⁵ Rad ovoga Predstavnik je usmjeren na „promociju prevencije, zaštite i rehabilitacije djece žrtava oružanih sukoba u svakoj fazi sukoba. Riječ je o mjerama koje počinju jačanjem normativnih okvira i mobiliziranjem javnoga mnijenja u cilju stvaranja političke i socijalne klime kojom bi se prevladalo zlostavljanje djece, preko zaštite djece u zoni aktivnih vojnih operacija, pa do postupka zacjeljivanja rana i reintegracije djece u normalan život nakon prestanka oružanoga sukoba“⁵⁶.

Tako Prvi fakultativni protokol (OPAC), poznatiji kao Ugovor o djetetu vojniku, predstavlja mnogostrani međunarodni ugovor koji u svojoj Preambuli polazi od činjenice da fakultativni protokol uz Konvenciju podiže starosnu granicu

48 *Ibid.*

49 Radnu su skupinu činili predstavnici država, međunarodnih nevladinih organizacija, predstavnici agencija Ujedinjenih nacija i neovisni stručnjaci.

50 R. Coomaraswamy (2010), *op. cit.*, 536.

51 Među njima su bili *Amnesty International*, *Human Rights Watch*, *International Save the Children Alliance*, *International Federation Terre des Hommes*, *Defence for Children International* i druge organizacije.

52 R. Coomaraswamy (2010), *op. cit.*, 536-537.

53 *Ibid.*, 537. Usp. M. Olivier (1999) Children in Armed Conflict: Draft Optional Protocol to the Convention on the Rights of Child, *South African Yearbook of International Law*, 24, 246-255.

54 *Ibid.*, 537. Više o mandatu i djelovanju Ureda Specijalnoga predstavnika Generalnoga sekretara Ujedinjenih nacija za djecu i oružani sukob, v. na zvaničnoj mrežnoj stranici: <https://childrenandarmedconflict.un.org/> (od 29. 9. 2020).

55 General Assembly Resolution A/RES/51/77, The Rights of the Child, 20 February 1997, par. 35.

56 S. Fabijanić Gagro (2017) Zaštita djece vojnika u suvremenim oružanim sukobima, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 67, br. 3-4, 445.

za regrutiranje osoba u oružane snage i njihovo učešće u neprijateljstvima, te konstatira da je na dvadeset šestoj međunarodnoj konferenciji Crvenog krsta i Crvenog polumjeseca u decembru 1995. između ostalog preporučeno da strane u sukobu preduzimaju sve moguće korake kako bi se osiguralo da djeca mlađa od 18 godina ne učestvuju u neprijateljstvima.⁵⁷ Ovaj Protokol, inter alia, propisuje da će države ugovornice poduzeti sve moguće mjere kako bi se osiguralo da pripadnici njihovih oružanih snaga koji još nisu navršili 18 godina ne uzimaju direktno učešće u neprijateljstvima⁵⁸, odnosno da će države ugovornice osigurati da osobe koje još nisu navršile 18 godina ne podliježu obaveznoj regrutaciji u svoje oružane snage.⁵⁹ Jednako tako, države stranke Protokola imaju međunarodnu obavezu da će podići minimalnu starosnu granicu za dobrovoljnu regrutaciju osoba u odnosu na čl. 38. Konvencije.⁶⁰ Prema predmetnoj konvencijskoj odredbi, države stranke poduzet će sve korisne mjere kako bi osigurale da osobe mlađe od 15 godina nisu aktivno uključene u neprijateljstva⁶¹ te da će se, jednako tako, države stranke suzdržati od regrutiranja osoba mlađih od 15 godina u svoje oružane snage.⁶² Znakovito je da Protokol neće spriječiti države da regrutiraju (vrbuju) djecu u svoje oružane snage od 16. do 17. godine, ali zahtijeva da se poduzmu sve izvodljive ili sve moguće mjere, ali ne i sve neophodne mjere, kako bi se osiguralo da djeca ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima. Međutim, ono što se uočava je nesklad „koji se javlja između toga da Konvencija o pravima djeteta definira dijete kao ljudsko biće mlađe od 18 godina (i u skladu s tim osigurava mu predviđenu zaštitu)”⁶³ i činjenice da međunarodno humanitarno pravo, ali i prethodno citirana odredba „dozvoljava regrutiranje u oružane snage djece s navršених 15 godina”⁶⁴. Ova se tragična nelogičnost djelimično htjela ispraviti ili ublažiti upravo usvajanjem Prvoga fakultativnoga protokola uz Konvenciju⁶⁵, koji je ponovio konvencijsku odredbu iz čl. 38. samo sa višom starosnom granicom.⁶⁶ Tako je za države stranke Protokola niži standard međunarodnoga humanitarnoga prava zamijenjen višim standardom međunarodnoga prava ljudskih prava – da li je ovo primjer komplementarnosti dva pravna režima?⁶⁷

57 Preambula Prvoga fakultativnoga protokola iz 2000.

58 Čl. 1. Prvoga fakultativnoga protokola.

59 Čl. 2. Protokola. Za šire v. A. Sheppard (2000) *Child Soldiers: Is the Optional Protocol Evidence of an Emerging Straight-18 Consensus*, *International Journal of Children's Rights*, vol. 8, no. 1, 37-70.

60 Prema čl. 3(1) Prvoga fakultativnoga protokola. Temeljem čl. 3(2) Protokola, Bosna i Hercegovina je pohranila obavezujuću izjavu u smislu da ova država neće dozvoliti dobrovoljnu regrutaciju u svoje oružane snage osobama ispod 18 godina.

61 Čl. 38(2) Konvencije.

62 Čl. 38(3) Konvencije.

63 M. Paunović, B. Krivokapić, I. Krstić (2018) *op. cit.*, 267.

64 *Ibid.*

65 Znakovito je da se čl. 8 (ratni zločini) Rimskoga statuta Međunarodnoga krivičnoga suda iz 1998. (stupio na snagu 2002.) zabranjuje regrutiranje ili na bilo koji drugi način stavljanje u vojnu službu djece ispod 15 godina starosti u nacionalne oružane snage ili njihovo korištenje u aktivnom sudjelovanju u neprijateljstvima. Dakle, ovakva aktivnost se danas smatra ratnim zločinom. Šire dalje u radu.

66 Tako, G. Oberleitner (2015) *Human Rights in Armed Conflict: Law, Practice, Policy*, Cambridge: Cambridge University Press, 69.

67 Preneseno iz: *Ibid.*

3.1. Međunarodno humanitarno pravo versus međunarodno pravo ljudskih prava: primjer zaštite djeteta

Prvi pokušaji zabrane regrutiranja djece vojnika mogu se pronaći u Ženevskim konvencijama o zaštiti žrtava rata iz 1949. i njihovim dodatnim protokolima iz 1977., koji se primjenjuju i na međunarodne i na unutrašnje oružane sukobe.⁶⁸ Iako su 1949. usvojene četiri Ženevske konvencije⁶⁹, nijedna od njih nije sadržavala odredbe koje bi mogle biti primjenjivane na djecu koja sudjeluju u oružanim sukobima, tj. na djecu vojnike. Tek donošenjem njihovih dopunskih protokola iz 1977.⁷⁰ počinje međunarodnopravno uređenje zaštite djece od regrutiranja. Zaštita djece od regrutiranja uređena je na način koji je sličan uređenju protokola, a koji polazi od podjele oružanih sukoba na međunarodne i nemeđunarodne.⁷¹ U međunarodnim oružanim sukobima, prema čl. 77(2) Prvoga dopunskoga protokola, sukobljene strane imaju obavezu da poduzmu sve mjere kako djeca mlađa od 15 godina ne bi aktivno sudjelovala u oružanim sukobima, i da se suzdrže od njihova regrutiranja u vlastite oružane snage.⁷²

Čl. 4(3)(c) Drugoga dopunskoga protokola, u nemeđunarodnim oružanim sukobima utvrđuje zabranu regrutiranja mladih od 15 godina u oružane snage ili naoružane skupine i njihovo sudjelovanje u neprijateljstvima.⁷³ Konvencija o pravima djeteta nalaže državama strankama poduzimanje svih korisnih mjera kako bi osigurale da osobe mlađe od 15 godina ne bi bile direktno uključene u neprijateljstva⁷⁴, a ukoliko je riječ o osobama koje su starije od 15, ali mlađe od 18 godina, prednost pri novačenju nastojat će dati najstarijima⁷⁵ što se u biti ne razlikuje od čl. 77(2) Prvoga dopunskoga protokola uz Ženevske konvencije.⁷⁶

U nastojanjima da se zaštita djeteta upotpuni, u oblasti međunarodnoga prava ljudskih prava, usvojen je Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta, kojim se, kako smo i prethodno naveli, obavezuju države stranke na poduzimanje svih mogućih mjera kako bi se osiguralo da djeca koja još nisu navršila 18 godina

68 R. Coomaraswamy (2010) *op. cit.*, 537.

69 1) Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu; 2) Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru; 3) Konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima i 4) Konvencija o zaštiti građanskih osoba za vrijeme rata. Usp. R. Graf (2012) *The International Criminal Court and Child Soldiers: An Appraisal of the Lubanga Judgment*, 10 *J. Int'l. Crim. Just.* 1, 945, 953.

70 Dopunski protokol o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (I) (United Nations, *Treaty Series*, vol. 1125, p. 3) i Dopunski protokol o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (II) (United Nations, *Treaty Series*, vol. 1125, p. 609).

71 S. Fabijanić Gagro (2017) *op. cit.*, 445.

72 Čl. 77(2) (zaštita djece) Prvog dopunskog protokola.

73 Čl. 4(3)(c) Drugog dopunskog protokola.

74 Čl. 38(1) i (2) Konvencije o pravima djeteta; A. R. Nagy-Nadasdi (2017) *Fleeing Former Child Soldiers' Right to Integration*, 2017 *Hungarian Yb. Int'l L. & Eur. L.*, 115, 116; R. Brett (1996) *Child Soldiers: Law, Politics and Practice*, 4 *Int'l J. Child. Rts.*, 115-128.

75 Čl. 38(3) Konvencije o pravima djeteta.

76 Čl. 77(2) Prvog dopunskog protokola. Usvajanju ove odredbe prethodio je prijedlog da se granica zabrane regrutiranja djece općenito podigne s 15 na 18 godina, ali je on odbijen od većine delegacija na Konferenciji.

ne sudjeluju aktivno u neprijateljstvima⁷⁷ te da se osobe mlađe od 18 godina ne regrutiraju prisilno u oružane snage.⁷⁸ U odnosu na prethodne dokumente, Protokol je podigao granicu za regrutiranje, koju su prihvatile ili su već imale u svojim odredbama Afrička povelja o pravima i dobrobiti djeteta iz 1990.⁷⁹, Konvencije Međunarodne organizacije rada br. 182 o zabrani i trenutnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjega rada iz 1999., Načela usvojena u Cape Townu 1997.⁸⁰, kao i Pariška načela i smjernice o djeci povezanoj s oružanim snagama ili naoružanim skupinama iz 2007.⁸¹

Na strani međunarodnoga humanitarnoga prava, da bi ova svojevrsna diskrepanca, u smislu različitih pravila u ovoj oblasti, prestala egzistirati učinjena je izmjena odredbe ženevskoga prava. Naime, prema čl. 77(2) Prvoga dodatnoga protokola uz sve četiri Ženevske konvencije stoji da će „strane u sukobu poduzeti sve moguće mjere da djeca koja nisu navršila 15 godina ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima i one će se, naročito, uzdržavati od njihova regrutiranja u svoje oružane snage. Prilikom regrutiranja osoba koje su navršile 15 godina ali nisu navršile 18 godina života, strane u sukobu će nastojati da daju prioritet onima koji su najstariji.“⁸² Upravo je predmetna odredba zamijenjena slijedećom normom da će države stranke poduzeti sve moguće mjere kako bi osigurale da pripadnici njihovih oružanih snaga koji nisu navršili 18 godina života ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima – tako je i u međunarodnome humanitarnome pravu učinjena izmjena s 15 na 18 godina (podizanje dobne granice). Valjalo bi istaknuti da Komentar Međunarodnoga odbora crvenoga križa (MKCK) o Prvome dodatnome protokolu jasno govori da on ne zahtijeva potpunu zabranu upotrebe djece u oružanome sukobu. Naime, MKCK je predložio da Protokol zahtijeva od strana u sukobu da „poduzmu sve potrebne mjere“, ali konačni tekst koristi izraz „poduzeti sve izvodljive (moguće) mjere“, što nije potpuna zabrana da se to čini. Da li otuda suzdržavanje od regrutiranja djece mlađe od 15 godina isključuje djecu koja se dobrovoljno prijavljuju u oružanu službu? Jednako je zanimljiv moment da je tokom pregovora izrade nacрта Prvoga dodatnoga protokola prihvaćena sintagma „aktivno sudjelovanje u neprijateljstvima“, otvarajući mogućnost u praksi da djeca dobrovoljci mogu biti neizravno uključena u neprijateljstva, prikupljajući i prenoseći vojne informacije, pomažući u prijevozu oružja i municije, opskrbi i sl.⁸³

* * *

77 Čl. 1. Prvog fakultativnog protokola; E. Lafeyette (2013) *The Prosecution of Child Soldiers: Balancing Accountability with Justice*, *Syracuse Law Review*, vol. 63:297, 303.

78 Čl. 2. Prvog fakultativnog protokola. Usp. U. Ramanathan (2002) *Child Soldiers: Finding Recognition in International Humanitarian Law*, *Isil Y.b. Int'l Human. & Refugee L.*, 232.

79 Usvojena unutar tadašnje Organizacije afričkoga jedinstva, danas Afričke unije, 1990., stupila na snagu 1999.

80 UNICEF, *Cape Town Principles and Best Practices*, dokument usvojen na simpoziju o sprječavanju regrutiranja djece u oružane snage i o demobilizaciji i društvenoj reintegraciji djece vojnika u Africi, 27. – 30. april 1997., Cape Town, Južna Afrika.

81 UNICEF, *The Paris Principles: Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups*, 2007.

82 Čl. 77(2) Prvog dopunskog protokola.

83 Prema: <https://web.archive.org/web/20071013073553/http://icrc.org/ihl.nsf/COM/470-750099?OpenDocument> (od 2. 10. 2020).

Od ostalih međunarodnih obaveza koje predviđa Prvi fakultativni protokol iz 2000. valjalo bi ustvrditi i to da „države ugovornice koje dozvole dobrovoljnu regrutaciju u svoje državne oružane snage osobama mlađim od 18 godina, garantirat će da će kao minimum osigurati da: a) takva regrutacija bude stvarno dobrovoljna, b) takva regrutacija bude sprovedena uz izričiti pristanak roditelja ili zakonskih staratelja te osobe, c) su te osobe u potpunosti informirane o obavezama koje proizlaze iz takve svoje službe, d) te osobe osiguraju pouzdan dokaz o svojim godinama prije nego što budu primljena u državnu vojnu službu.“⁸⁴ Nadalje, oružane skupine koje nisu oružane snage države, ne bi trebalo pod bilo kojim okolnostima da regrutiraju ili iskorištavaju u neprijateljstvima osobe mlađe od 18 godina.⁸⁵ Zanimljivo je da se ovom odredbom Protokola nameću i svojevrzne međunarodne obaveze neregularnim borcima u oružanome sukobu, što je predstavljalo određeni pomak u odnosu na ono što je propisivalo ženevsko pravo u smislu nametanja obaveza i nedržavnim akterima. S druge strane, države ugovornice će poduzeti sve moguće mjere da spriječe regrutiranje i iskorištavanje, uključujući usvajanje neophodnih zakonskih mjera da takve postupke zabrane ili kvalificiraju kao krivično djelo u svome krivičnome zakonodavstvu.⁸⁶ Čl. 6. Protokola propisuje da države ugovornice poduzimaju sve moguće mjere (opet ne i nužne!) da osiguraju da osobe koje su u okviru njezine nadležnosti regrutirane i iskorištavana u neprijateljstvima, u suprotnosti s ovim Protokolom, budu demobilizirane ili na drugi način otpuštena iz vojne službe.⁸⁷ Upravo se države ugovornice pozivaju da će, kada bude neophodno, takvim osobama pružiti svu odgovarajuću pomoć za njihov fizički i psihički oporavak i društvenu reintegraciju.⁸⁸ I na kraju, pored obaveze suradnje strana ugovornica u provođenju odnosnoga ugovora⁸⁹, svaka država stranka ima sada već standardiziranu međunarodnu obavezu periodičnoga izvještavanja Odbora za prava djeteta.⁹⁰

Kao generalni komentar može se ustvrditi da je prilikom njegova usvajanja vladalo uvjerenje da bi ovaj Protokol trebao doprinijeti efektivnoj implementaciji načela da se najbolji interes djeteta u svim djelatnostima u odnosu na djecu uvijek primarno uzima u razmatranje.⁹¹

4. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija: borac za dječija prava u oružanim sukobima?

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je u okviru više svojih zasijedanja razmatrao i raspravljao pitanje učešća djece u neprijateljstvima, njihovome regrutiranju u

84 Čl. 3(3) Prvog fakultativnog protokola.

85 Čl. 4(1) Protokola.

86 Čl. 4(2) Protokola.

87 Čl. 6(3) Protokola.

88 Čl. 6(4) Protokola.

89 Čl. 7(1) Protokola.

90 Čl. 8. Protokola.

91 T. Vandewiele (2006) *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child: Optional Protocol: The Involvement of Children in Armed Conflicts*, Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 19.

oružane snage i skupine, i tako usvajao i nalogao državama najrazličitije mjere. Rezolucija ovoga organa br. 1261 predstavlja svojevrsnu prekretnicu u radu Vijeća sigurnosti u vezi sa zaštitom prava djeteta u i u pogledu međunarodnoga i nemeđunarodnoga oružanoga sukoba. Ova je Rezolucija usvojena jednoglasno 25. augusta 1999., i predstavlja jasno određenje da korištenje djece vojnika predstavlja kršenje međunarodnoga prava, poglavito Konvencije Međunarodne organizacije rada br. 182 o zabrani i neposrednoj akciji za uklanjanje najgorih oblika dječijega rada, koja zabranjuje prisilni ili obavezni rad, uključujući prisilno ili obavezno vrbovanje djece za njihovo korištenje u oružanome sukobu.⁹² Rezolucija se poziva i na Rimski statut Međunarodnoga krivičnoga suda iz 1998. u kojemu je regrutiranje ili registriranje djece mlađe od 15 godina u nacionalne oružane snage ili njihovo korištenje u aktivnom sudjelovanju u neprijateljstvima okarakterizirano kao ratni zločin.⁹³ U svome operativnome dijelu Rezolucije, Vijeće sigurnosti „najoštrije osuđuje ciljanje djece u situacijama oružanoga sukoba, uključujući ubijanje i sakaćenje, seksualno nasilje, otmice i prisilno raseljavanje, vrbovanje i upotrebu djece u oružanome sukobu kršeći međunarodno pravo, i napade na objekte zaštićene međunarodnim pravom, uključujući i mjesta koja obično imaju značajno prisustvo djece kao što su škole i bolnice, i poziva sve involvirane strane da tu praksu privedu kraju.“⁹⁴

No, ovoj su Rezoluciji nedostajale konkretne mjere za države. Vijeće sigurnosti će nastaviti djelovanje u ovome smjeru i 11. augusta 2000., iste godine kada je Opća skupština Ujedinjenih nacija usvojila Prvi i Drugi fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta, jednoglasno usvaja Rezoluciju br. 1314⁹⁵, u kojoj, inter alia, pozdravlja usvajanje Prvog fakultativnoga protokola o učešću djece u oružanome sukobu, poziva države i druge strane u oružanome sukobu da se imaju pridržavati općega međunarodnoga prava, posebno onih načela koja su svojstvena Povelji Ujedinjenih nacija, zaštiti ljudskih prava, prava izbjeglica, međunarodnome humanitarnome pravu, navodeći uz gornje dokumente i Ottawsku konvenciju o

92 Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija br. 1261 od 25. augusta 1999., Preambula.

93 *Ibid.* Čl. 8(2)(b)(xxvi) Rimskoga statuta (United Nations, *Treaty Series*, vol. 2187, p. 3) propisuje da „regrutiranje ili na bilo koji drugi način stavljanje u vojnu službu djece ispod 15 godina starosti u nacionalne oružane snage ili njihovo korištenje u aktivnom sudjelovanju u neprijateljstvima.“ Ova protupravna radnja kao oblik ratnoga zločina navedena je u dijelu čl. 8. koji se odnosi na *druge ozbiljne povrede zakona i ratnih običaja koji se primjenjuju u međunarodnom oružanom sukobu, a prema utvrđenim pravilima međunarodnoga prava*. Čl. 8(2)(e)(vii) Rimskoga statuta predviđa potpuno istu odredbu, koja se nalazi u dijelu čl. 8. koji se odnosi na *druge ozbiljne povrede zakona i običaja do kojih dođe u oružanim sukobima koji nisu međunarodnoga karaktera, a koje povrede su predviđene odgovarajućim odredbama međunarodnog prava*.

94 Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija br. 1261 od 25. augusta 1999., op. tč. 2. Vijeće sigurnosti nadalje „poziva sve involvirane strane da se strogo pridržavaju njihovih obaveza prema međunarodnome pravu, posebno Ženevskih konvencija od 12. augusta 1949. i obaveza koje se na njih primjenjuju prema dodatnim protokolima iz 1977. i Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima djeteta iz 1989., te naglašava odgovornost svih država da okončaju nekažnjivost, kao i njihovu obavezu da krivično gone one koji su odgovorni za teške povrede Ženevskih konvencija od 12. augusta 1949.“ Rezolucija, op. tč. 3.

95 V. još i rezolucije istoga organa br. 1265 (1999) od 17. septembra 1999., br. 1296 (2000) od 19. aprila 2000., te br. 1306 (2000) od 5. jula 2000.

zabrani upotrebe, skladištenja, proizvodnje i prijevoza protupješačkih mina i o njihovom uništavanju iz 1997.⁹⁶, urgira na države članice Ujedinjenih nacija da preuzmu svoje međunarodne obaveze koje deriviraju iz Prvoga fakultativnoga protokola. Slijedom Rezolucije 1261, ovaj organ ponovno osuđuje sve protupravne čine koji se čine prema djeci u toku oružanoga sukoba, te u tome duhu „primjećuje da je namjerno ciljanje civilnoga stanovništva ili drugih zaštićenih osoba, uključujući djecu, i činjenje sistematskog, flagrantnog i široko rasprostranjenog kršenja međunarodnog humanitarnog prava i prava o ljudskim pravima, uključujući ona koja se odnose na djecu, u situacijama oružanoga sukoba, mogu predstavljati prijetnju međunarodnome miru i sigurnosti i s tim u vezi potvrđuje svoju spremnost da razmotriti takve situacije i po potrebi usvoji odgovarajuće korake.“⁹⁷ Ono po čemu je ova Rezolucija prepoznatljiva je poziv Vijeća sigurnosti na formiranje jedinica za zaštitu djece (eng. child protection units) unutar sekretarijata regionalnih i subregionalnih međunarodnih vladinih organizacija te poziv da se predvidi posebno osoblje za zaštitu djece (eng. child protection staff) unutar mirovnih i terenskih operacija regionalnih i subregionalnih organizacija i sporazuma u oružanim sukobom pogođenim područjima.⁹⁸ Jednako tako, pripadnici ovih misija bi se trebali dodatno educirati o posebnoj zaštiti i pravima žena i djece u jednome oružanome sukobu.⁹⁹ Držimo da su ove intencije vrlo zanimljive i postavljamo si pitanje idu li one u smjeru produktivnije zaštite djeteta u oružanim sukobima, odnosno učinkovitijem sankcioniranju politika i prakse vrbovanja djece i njihova učešća u izravnim neprijateljstvima u međunarodnoj zajednici država? Da li jedinice i osoblje za zaštitu djeteta u odnosnim uvjetima i situacijama predstavljaju genezu posebnih mirovnih misija ili takvih jedinica unutar mirovnih misija Organizacije ujedinjenih nacija koje bi bile usmjerene isključivo na zaštitu djece? Uprošćeno, da li se ovakvim idejama jača zaštita djece na terenu?

Rezolucija Vijeća sigurnosti br. 1612 (2005) predstavlja svojevrsni „prijelomni trenutak“ u Ujedinjenim nacijama u proceduralnome aspektu budući da se, pozivajući se na svoju prethodnu Rezoluciju br. 1539 (2004)¹⁰⁰ i na akcijski plan, odnosno na mehanizam praćenja i izvještavanja (eng. monitoring and reporting mechanism) koji je uveden 2004. i koji se dodatno razrađuje u ovoj Rezoluciji iz 2005.¹⁰¹, s ciljem dobijanja pravovremenih podataka, međutim, da li i za svrhe adekvatne zaštite djece u oružanim sukobima u svijetu? Jednako tako zabrinjava činjenica da Vijeće sigurnosti ovom Rezolucijom ponovno oštro osuđuje svako regrutiranje i korištenje djece vojnika od strana u oružanome sukobu, ali i sva druga kršenja i zloupotrebe dječijih prava u uvjetima oružanoga sukoba¹⁰², budući da ostaje duboko zabrinuto zbog nedostatka ukupnoga napretka u ovome dijelu, jer strane u sukobu i dalje nekažnjeno krše relevantne odredbe važećega međunarodnoga prava

96 United Nations, *Treaty Series*, vol. 2056, p. 211. Konvencija stupila na snagu 1999.

97 Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija br. 1314 od 11. augusta 2000., op. tč. 9.

98 *Ibid*, op. tč. 16(a) i (b).

99 *Ibid*, op. tč. 16(b).

100 Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija br. 1539 od 22. aprila 2004.

101 Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija br. 1612 od 26. jula 2005., op. tč. 2 *et seq.*

102 *Ibid*, op. tč. 1.

koje se odnose na prava i zaštitu djece u oružanome sukobu.¹⁰³ Postavlja se pitanje koliki je uopće napredak ostvaren u razdoblju od usvajanja Prvoga fakultativnoga protokola uz Konvenciju o pravima djeteta? Da li se prava djece otuda više poštuju i da li je zaštita djece u oružanim sukobima postala bolja i adekvatnija, odnosno da li su države smanjile obim činjenja međunarodnih protupravnih djela, tj. kršenja međunarodnopravnih načela u oblasti međunarodne zaštite djeteta?

Od recentnijih odluka Vijeća sigurnosti navest ćemo onu od 9. jula 2018., Rezoluciju br. 2427, koja za svoj cilj ima jačanje zaštite djece u oružanim sukobima.¹⁰⁴ Ovaj organ polazeći od toga da je prema Agendi za održivi razvoj 2030 (eng. Agenda for Sustainable Development)¹⁰⁵ povećan fokus potrebno staviti na zaštitu djece i njihovih prava, a posebno u kontekstu oružanoga sukoba¹⁰⁶, te uzimajući u obzir tadašnje međunarodne i regionalne inicijative o djeci i oružanome sukobu, uključujući međunarodnu konferenciju održanu u Parizu 2007. o zaštiti djece od protupravnoga vrbovanja ili upotrebe od strane oružanih snaga ili oružanih skupina i naknadnu konferenciju održanu u Parizu 2017.¹⁰⁷, ponovno oštro osuđuju svako korištenje djece u oružanim sukobima, uključujući njihovo regrutiranje. Znakovito je da ova Rezolucija poziva države na potpunu zaštitu djece u uvjetima oružanih sukoba u smislu da se zabranjuje svako korištenje djece u odnosnim uvjetima¹⁰⁸, a ne samo njihovo aktivno sudjelovanje u neprijateljstvima. Jednako tako, Rezolucija sadrži sveobuhvatno pozivanje, ponajprije država, na zaštitu dječijih prava i sloboda, a posebno na zaštitu školskih objekata¹⁰⁹ uz obavezu odvratanja da se takvi civilni objekti koriste u vojne svrhe u vrijeme neprijateljstava i trajanja oružanih sukoba. Temeljem ove Rezolucije, Generalni sekretar Ujedinjenih nacija A. Guterres sačinjava i podnosi Izvještaj¹¹⁰ naslova „Djeca i oružani sukob“ koji pokriva presjek stanja zaštite djece za jednogodišnji period 2018.

5. Djeca u oružanim sukobima – „djeca vojnici“

Historija je puna primjera koji ukazuju na korištenje djece vojnika.¹¹¹ Ove su pojave zabilježene još 1212. kada su djeca sudjelovala u „Dječjem križarskom ratu“¹¹². Također, bili su korišteni tokom Napoleonovih ratova početkom XIX. st.¹¹³,

¹⁰³ *Ibid*, Preambula.

¹⁰⁴ Usp. i druge rezolucije ovoga organa, a poglavito br. 1379 (2001) od 20. novembra 2001., br. 1460 (2003) od 30. januara 2003., br. 1539 (2004) od 22. aprila 2004., br. 1612 (2005) od 26. jula 2005., br. 1882 (2009) od 4. augusta 2009., br. 1998 (2011) od 12. jula 2011., br. 2068 (2012) od 19. septembra 2012., te br. 2143 (2014) od 7. marta 2014. i br. 2225 (2015) od 18. juna 2015.

¹⁰⁵ Rezolucija Opće skupštine Ujedinjenih nacija br. A/RES/70/1 od 25. septembra 2015.

¹⁰⁶ Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija br. 2427 od 9. jula 2018., Preambula.

¹⁰⁷ *Ibid*.

¹⁰⁸ *Ibid*, op. tč. 1.

¹⁰⁹ *Ibid*, op. tč. 16.

¹¹⁰ Report of the United Nations Secretary-General, *Children and armed conflict*, br. A/73/907–S/2019/509 od 20. juna 2019.

¹¹¹ Tako, K. Guliaeva (2017) ISIS Child Soldiers: Law and Accountability, 7 *Impunity Watch L.J.*, 40; M. Houle (2017) The Legal Responsibility of Child Soldiers, *Int'l L. Y.b.* 8, 193.

¹¹² Prema: A. Twum-Danso (2003) *Africa's Young Soldiers: The Co-Option of Childhood*, 13 (<https://media.africaportal.org/documents/Mono82.pdf> od 29. 9. 2020.). Za šire 13 *et seq.*

¹¹³ *Ibid*.

Drugoga svjetskoga rata¹¹⁴ te tokom britanske kolonizacije¹¹⁵. Znakovita je Američka revolucija, iz posljednje četvrtine XVIII. stoljeća, gdje su djeca vojnici korištena kao bubnjari¹¹⁶, ili kao „powder monkeys“¹¹⁷ u Ratu iz 1812. (Anglo-američki rat), Meksičkome ratu (1846. – 1848.) (Američko-meksičkome ratu) i Američkome građanskome ratu (1861. – 1865.).¹¹⁸ Nacisti su u XX. stoljeću postavljali kampove za obuku, uključujući i druge oblike indoktrinacije kako bi pripremali Hitlerovu omladinu¹¹⁹ za bitku¹²⁰, proces koji je često započinjao kada je djetetu bilo deset godina.¹²¹

Uprkos činjenici da su djeca najosjetljivija kategorija civila¹²² i da oružani sukob negira sva prava djeteta¹²³ (poglavito pravo na život, pravo na porodicu, pravo na zdravlje, pravo na osobni razvoj i pravo na njegu i zaštitu), danas na svijetu ima oko 300 hiljada djece vojnika¹²⁴, a prema podacima koje je prikupila i objavila međunarodna nevladina organizacija Child Soldier, oko 250 miliona djece živi u područjima koja su pogođena oružanim sukobima,¹²⁵ dok, čak u 46 država, djeca već odavno ne znaju kako je to biti dijete, jer su, umjesto toga, vojnici¹²⁶. Godine 1996. objavljen je podatak da je tada u posljednjoj deceniji u oružanim sukobima ubijeno oko 2 miliona djece, oko 4 do 5 miliona je ranjeno, a 12 miliona djece je ostavljeno bez krova nad glavom.¹²⁷ Mediji u današnjem, suvremenom svijetu prenose slike i snimke djece diljem naše planete, koja se nalaze u oružanim sukobima, gdje ih ranjavaju, zlostavljaju, zatvaraju, otimaju, siluju, muče, ubijaju te prisiljavaju na djela koja „nikako nisu dječja“¹²⁸.

114 Usp. S. L. Wells (2004) Crimes against Child Soldiers in Armed Conflict Situations: Application and Limits of International Humanitarian Law, *12 Tul. J. Int'l & Comp. L.*, 287, 290.

115 Usp. W. A. Schabas (2004) Conjoined Twins of Transitional Justice? The Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission and the Special Court, *J. Int'l. Crim. Just.*, 2(4), 1082, 1087.

116 Šire u: J. R. Dull (1985) *A Diplomatic History of the American Revolution*, London: Yale University Press.

117 Ime dato onima koji su nosili barut iz (brodskog) skladišta do mjesta gdje je oružje, najčešće su to bila djeca zbog svoje brzine i okretnosti. Prema: S. Tucker (2012) *The Encyclopedia of the War of 1812: A Political, Social and Military History*, vol. I, Oxford: ABC-CLIO, 561.

118 E. C. Bishop (1982) *Ponies, Patriots and Powder Monkeys: A History of Children in America's Armed Forces 1776-1916*, The Bishop Press.

119 U Njemačkoj je 1930-ih godina Nationalsocijalistička njemačka radnička stranka oformila Hitlerjugend (Hitlerovu omladinu), skupinu djece i adolescenata koji su indoktrinirani nacističkom ideologijom i pripremani da postanu armija djece koja će se boriti za A. Hitlera.

120 G. Rempel (1989) *Hitler's Children: The Hitler Youth and the SS*, Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press, 185.

121 A. Heck (1985) *A Child of Hitler: Germany in the Days When God Wore a Swastika*, Phoenix: Renaissance House Publishers, 1.

122 S. Fabijanić Gagro (2008) Zaštita djece u oružanim sukobima u skladu s rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 58, br. 3, 748.

123 J. Galijašević (2018) Djeca i konflikti: Djeca kao instrumenti i objekti međunarodne sigurnosti, *Polemos* 21, 1: 193-214, 201.

124 P. Veerman, H. Levine (2001) Protecting Palestinian Intifada Children: Peaceful Demonstrations, Child Soldiers or Child Martyrs, *9 Int'l J. Child. Rts.*, 71, 75.

125 S. Fabijanić Gagro (2017) *op. cit.*, 441.

126 J. Galijašević (2018) *op. cit.*, 201.

127 R. Rios-Kohn (1996) The Impact of the United Nations Convention on the Rights of the Child on UNICEF's Mission, *6 Transnat'l L. & Contemp. Probs.*, 292.

128 S. Fabijanić Gagro (2017) *op. cit.*, 441.

5.1. Definiranje pojma „djeca vojnici“: određenje izraza u međunarodnom pravu

Pojam „djeca vojnici/dijete vojnika“¹²⁹ ne odnosi se samo na dijete koje nosi ili je nosilo oružje¹³⁰, što dodatno otežava prepoznavanje u praksi ovoga fenomena. U dokumentu Cape Town Principles and Best Practices, kojega je UNICEF donio 1997., „dijete vojnika“ je definiran na sljedeći način¹³¹: „Dijete vojnika je bilo koja osoba mlađa od 18 godina koja je dio bilo koje vrste državnih ili nedržavnih oružanih snaga ili naoružane skupine u bilo kojem svojstvu, uključujući, ali ne isključivo, kuhare, nosače, glasnike i one koji prate takve skupine, a koji nisu samo članovi obitelji. Uključuje djevojčice regrutirane u seksualne svrhe i za prisilni brak“.

Deset godina kasnije, tačnije 2007., definicija izraza „djeca vojnici“ biće proširena Pariškim načelima, koja definiraju „djecu vojnike“ kao¹³²: „Svaku osobu koja ima manje od 18 godina, koja je, ili je bila regrutirana ili korištena od strane oružane snage ili oružane skupine u bilo kojem svojstvu, koje uključuje, no nije ograničeno na djecu, dječake i djevojčice, koji zauzimaju uloge boraca, kuhara, vratara, glasnika, špijuna ili pak u svrhe seksualnog iskorištavanja“. Bitno je naglasiti da ove definicije u opseg ovoga izraza uključuju i djevojčice regrutirane u svrhu seksualnoga iskorištavanja i prisilnoga braka.¹³³ Međutim, svrha seksualnoga iskorištavanja nije ograničena, odnosno ne bi trebala obuhvatati samo djevojčice. Ono što se može primijetiti jeste da obje definicije naglašavaju kako pojam „djeca vojnici“ ne obuhvata samo onu djecu koja se bore, tj. imaju status borca i koja aktivno sudjeluju u neprijateljstvima, nego koja imaju različite uloge koje obuhvataju širok spektar od vratara, špijuna, glasnika, kuhara, dok su pojedina djeca korištena u svrhu odvracanja pažnje neprijatelju, budući da se drži da će neprijatelj oklijevati da napadne djecu.¹³⁴ Dakle, odnosno određenje obuhvata i djecu koja neizravno sudjeluju u neprijateljstvima, što predstavlja širi opseg od zaštite koju pruža međunarodno humanitarno pravo. Djeca se koriste i za deminiranje područja, i to na način da su djeca prisiljena hodati po minskim poljima, kako bi ih aktivirali, tako da vojnici mogu proći.¹³⁵ S druge strane, kolumbijske pobunjeničke skupine su

129 Više v. u: M. Happold (2005) *Child Soldiers in International Law*, Manchester: Manchester University Press.

130 UNICEF (1997) *Cape Town Principles and Best Practices*, 12.

131 *Ibid.* V. i P. Russmann (2004) Kindersoldaten als Akteure der neuen Kriege, *Die neuen Kriege*, 54 Jahrgang Heft 4, 205.

132 UNICEF (2007) *The Paris Principles: Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups*, 7; također v. N. H. B. Jørgensen (2012) Child Soldiers and the Parameters of International Criminal Law, *Chinese J. Int'l L.*, 11(4), 680.

133 UNICEF (2011) *Child recruitment by armed forces or armed groups*, http://www.unicef.org/protection/57929_58007.html (od 5. 9. 2020). Usp. s Rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija br. 1314 od 11. augusta 2000., op. tč. 13, u kojoj se „naglašava važnost uzimanja u obzir posebnih potreba i posebnih ranjivosti djevojaka pogođenih oružanim sukobom, uključujući, između ostalog, one koje vode domaćinstva, siročad, seksualno su iskorištavane i koriste se kao borci, i potiče da se njihova ljudska prava, zaštita i dobrobit uključe u razvoj politika i programa, uključujući one za prevenciju, razoružanje, demobilizaciju i reintegraciju.“

134 C. E. Kimmel, J. L. Roby (2007) Institutionalized Child Abuse: The Use of Child Soldiers, *Int'l Soc. Work*, vol. 50(6), 740.

135 L. E. Nagle (2011) Child Soldiers and the Duty of Nations to Protect Children from Participation in Armed Conflict, *Cardozo J. Int'l & Comp. L.*, vol. 19, 14; L. H. Seyfarth (2013) Child Soldiers to War

regrutirale djecu od kojih su neka imala samo osam godina¹³⁶, kako bi postavljali mine ili popunjavali redove boraca kada je to bilo potrebno. Često se njihove tačne godine nisu ni znale, budući da djeca nisu bila upisana u matičnu knjigu rođenih, tj. nisu imala izvode iz ovih knjiga.¹³⁷

Način postupanja s djevojčicama je posebno brutalan. Iako i vladine snage i ilegalne oružane skupine, koje vrbuju djevojčice u svoje redove, od njih očekuju da obavljaju iste dužnosti kao i dječaci, one se i dalje seksualno zlostavljaju, svakodnevno siluju, te prisiljavaju na pobačaj.¹³⁸ Jedan od primjera jesu protupravni čini Tamilskih tigrova¹³⁹, koji vrbuju žene i djevojčice od 10 godina naviše, a koje se planski odabiraju za samoubilačke misije, jer ih se na kontrolnim punktovima ne smije pretresati detaljno kao muškarce.¹⁴⁰ Kada ne nose oružje, djevojčice se često koriste kao kućanice. Ipak, najčešća uloga djevojčica u vojsci je uloga seksualne robinje. Primjera radi, Božja vojska otpora¹⁴¹ u afričkoj državi Uganda poznata je po otmicama djevojčica koje su potom udavane za vođe skupina.¹⁴²

Regrutiranjem djece i njihovim iskorištavanjem u oružanim sukobima dolazi do eklatantnih kršenja prava djeteta, koje radnje su prepoznate kao teška povreda prava djece u oružanim sukobima. Istraživanje koje je 2002. proveo UNICEF temeljilo se na detaljnim intervjuima s 69 tadašnjih i bivših djece vojnika s područja Istočne Azije i Pacifika. U tim izvještajima dokumentirana su svjedočanstva svih ispitanika, pri tome je svaki od njih regrutiran prije svoje 18. godine života¹⁴³, i to „u prosjeku kao trinaestogodišnjaci, a najmlađe dijete imalo je samo jedanaest godina kada se

Criminals: Trauma and the Case for Personal Mitigation, 14 *Chicago-Kent Journal of International and Comparative Law* 117.

136 N. Grossman (2007) Rehabilitation or Revenge: Prosecuting Child Soldiers for Human Rights Violations, 38 *Geo. J. Int'l L.*, 323, 325.

137 S. H. Bald (2002) Searching for a Lost Childhood: Will the Special Court of Sierra Leone Find Justice for Its Children?, *American University International Law Review*, vol. 18, issue 2, 548.

138 V. Popovski, K. Arts (2006) *International Criminal Accountability and Children's Rights*, Policy Brief, United Nations University Press, 4; također v. M. Happold (2005) *op. cit.*, 16; S. Tiefenbrun (2007) Child Soldiers, Slavery and the Trafficking of Children, *Fordham International Law Journal*, vol. 31, issue 2, 445; I. Cohn (1999) The Protection of Children in Peacemaking and Peacekeeping Processes, *Harvard Human Rights Journal* 2, 134.

139 Oslobodilački tigrovi Tamilskog Elama ili Tamilski tigrovi (eng. *The Liberation Tigers of Tamil Eelam* (LTTE)) jesu vojna i politička organizacija koja je od početka 1970-ih vodila sukob protiv vlada Demokratske Socijalističke Republike Šri Lanke. Više u: L. A. Horvitz, C. Catherwood (2011) *Encyclopedia of War Crimes and Genocide*, vol. II, rev. ed., New York: Facts On File, 506-507.

140 S. Dissanayake (2017) Women in the Tamil Tigers: Path to Liberation or Pawn in a Game?, *Counter Terrorist Trends and Analyses*, vol. 9, issue 8, 5.

141 Božja vojska otpora ili Gospodnja vojska otpora (eng. *Lord's Resistance Army*) paravojna je organizacija koja djeluje na području Ugande, Demokratske Republike Kongo, Južnoga Sudana i Srednjeafričke Republike.

142 S. Okiror, *Abducted at nine to be a girl soldier for Kony: 'Now people call me a killer'*, <https://www.theguardian.com/global-development/2018/jan/08/abducted-girl-soldier-joseph-kony-lra-lords-resistance-army-uganda> (od 6. 9. 2020); jednako tako, v. C. E. Kimmel, J. L. Roby (2007) *op. cit.*, 744.

143 S. Fabijanić Gagro (2017) *op. cit.*, 441.

pridružilo naoružanoj skupini¹⁴⁴. Gotovo svaki od ispitanika je nosio oružje, a od njih 69 čak 46 je bilo korišteno u oružanim sukobima. Njih 18 je priznalo da je ubilo barem jednu osobu, a jedan dvanaestogodišnji dječak je priznao da je ubio petero ljudi.¹⁴⁵ Neki od njih su bili pristuni dok su članovi njihovih porodica bili mučeni i ubijeni te su prisiljavani na mučenje i ubistva civila. Dok je jednom dijelu djece bilo žao zbog vlastitih djela, druga su izjavila da osjećaju zadovoljstvo i ushit zbog počinjenih djela, a kao opravdanje za ubistva navodila su dilemu s kojom su se suočavala u datome trenutku – ubiti ili biti ubijen.¹⁴⁶

5. 2. Države koje regrutiraju i koriste djecu vojnike: primjeri iz prakse

Uprkos tome što je Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija regrutiranje djece vojnika definiralo kao povredu prava djeteta, mnogi i dalje na djecu vojnike gledaju kao na odgovorne učesnike u sukobima. Slijedom onoga što je prethodno u radu navedeno, iako se smatra da je dijete osoba mlađa od 18 godina, međunarodna dobna granica za dobrovoljno regrutiranje i korištenje vojnika postavljena je na 16 godina, a mnogi su i mnogo mlađi što otežava razlikovanje između boraca i neboraca, naročito kada su u pitanju djeca.¹⁴⁷ Prema međunarodnome pravu, djeca vojnici koja imaju 16 ili 17 godina mogu se smatrati žrtvama, ali to isto pravo im dopušta da budu akteri.¹⁴⁸ Iako je regrutiranje u pravilu prisilno¹⁴⁹ postoje slučajevi kada se djeca iz različitih razloga dobrovoljno pridružuju, iz religioznih uvjerenja, društvenih vrijednosti, osjećaji bespomoćnosti, želje za osvetom, itd.¹⁵⁰

Zbog čega ovakva dvojaka rješenja? Da li iz razloga istodobnoga postojanja više preklapajućih pravnih režima ili svojevrsnoga seta međunarodnopravnih pravila i načela koja uređuju zaštitu djece u oružanim sukobima? Čini se da se kroz međunarodno pravo zaštita djeteta u ovim posebnim, vanrednim uvjetima ostvaruje kroz više oblasti: kroz pravo Ujedinjenih nacija, međunarodno humanitarno pravo, međunarodno pravo ljudskih prava, međunarodno krivično pravo (poglavito kroz Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda). S druge strane, iako postoji Ugovor o djetetu vojniku iz 2000., i iako je čovječanstvo svakim danom sve više svjesno kobnih posljedica po djecu, čini se da još nije u izgledu postizanje jedinstvene ili približno jedinstvene prakse država i nedržavnih aktera u vrijeme međunarodnih i nemeđunarodnih oružanih sukoba. Da li je Ured Specijalnoga predstavnika Generalnoga sekretara Ujedinjenih nacija za djecu i oružani sukob dovoljno spreman

144 *Ibid.*

145 *Ibid.*

146 K. Emmons (2002) *Adult Wars, Child Soldiers: Voices of Children Involved in Armed Conflict in the East Asia and Pacific Region*, UNICEF, 8, 10, 35, 52; isto tako, v. L. E. Nagle (2011) *op. cit.*, 1.

147 J. Galijašević (2018) *op. cit.*, 200.

148 *Ibid.*, 201.

149 B. Fonseka (2001) *The Protection of Child Soldiers in International Law*, *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law*, vol. 2, issue 2, 70; S. Tiefenbrun (2008) *op. cit.*, 420; M. L. Hackenberg (2000) *Can the Optional Protocol for the Convention on the Rights of the Child Protect the Ugandan Child Soldier?*, *Ind. Int'l & Comp. L. Rev.*, vol. 10, issue 2, 417.

150 I. Cohn, G. S. Goodwin-Gill (1994) *Child Soldiers: The Role of Children in Armed Conflicts*, Clarendon Press, 24.

i kapacitiran da ima snagu djelovati poput specijalizirane ustanove Ujedinjenih nacija ili nekog drugog samostalnoga, stalnoga tijela koji bi se na sistemski način mogao baviti ovim konstantno aktuelnim pitanjem, i koje bi državama nametalo mjere u tome pogledu? Da li je valjana tvrdnja da danas postoji obilje međunarodnoga instrumentarija koji na nesistematski način pokušava urediti zaštitu djece u posebnim uvjetima oružanoga sukoba i eliminirati fenomen djece vojnika? Da li ta množina međunarodnih dokumenata odražava nekoordiniranost međunarodnoga djelovanja s obzirom da smo u radu raspravili da dolazi do njihova preklapanja i pojave nelogičnosti?

Djeca vojnici se danas koriste u više od 45 država i čine oko 10% naoružanih boraca tj. oko 300 hiljada djece vojnika sudjeluje u 75% oružanih sukoba. Približno 50% njih su djevojčice.¹⁵¹ U većini tih slučajeva djeca su vrbovana otmicom, prisilom i manipulacijom.¹⁵² Djeca vojnici se obično koriste u zemljama tzv. Trećega svijeta. Neke od država koje koriste djecu vojnike su:¹⁵³ Islamska Republika Afganistan, Republika Kamerun, Demokratska Republika Kongo, Islamska Republika Iran, Republika Irak, Država Libija, Republika Mali, Republika Unija Mijanmar, Savezna Republika Nigerija, Savezna Republika Somalija, Republika Južni Sudan, Republika Sudan, Arapska Republika Sirija i Republika Jemen.

Od ukupno 30 država članica Organizacije Sjevernoatlantskoga sporazuma (NATO)¹⁵⁴, čak 13 država regrutira djecu mlađu od 18 godina u svoje oružane snage. Od pet stalnih članica Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, samo Ruska Federacija ne regrutira mlađe od 18 godina. Sjedinjene Američke Države prihvataju dobrovoljce u dobi od 17 godina, koji su bili u operacijama poput Zaljevskoga rata, Somalije i Bosne i Hercegovine.¹⁵⁵ Velika Britanija je također jedina europska zemlja koja rutinski šalje vojnike mlađe od 18 godina u borbu, uključujući i one koji su ratovali tokom Zaljevskoga rata.¹⁵⁶

Prema UNICEF-ovom Izvještaju iz 2017., područja u Africi su bila jedna od najlošijih za djecu¹⁵⁷, gdje su ona svakodnevno korištena kao ciljevi, budući da su predstavljala ništa drugo do potrošnu robu.¹⁵⁸ Samo u regiji Kasai u Demokratskoj Republici Kongo je milion djece moralo napustiti svoje domove tokom 2017., a više od 400 škola je napadnuto.¹⁵⁹ Prema navodima UNICEF-a, u Nigeriji i Kamerunu je džihadistička skupina Boko Haram iskoristila oko 135 djece kao bombaše

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² B. Fonseka (2001) *op. cit.*, 70.

¹⁵³ US Department of State, The 2020 CSPA List, Child Soldiers Prevention Act.

¹⁵⁴ Podaci od 31. augusta 2020. Za više informacija v. na: https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm (od 28. 9. 2020.).

¹⁵⁵ B. Fonseka (2001) *op. cit.*, 76.

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ Usp. D. M. Amann (2002) *Calling Children to Account: The Proposal for a Juvenile Chamber in the Special Court for Sierra Leone*, 29 PEPP. L. REV., issue 1, 171; T. Webster (2007) *Babes with Arms: International Law and Child Soldiers*, *Geo. Wash. Int'l l. Rev.*, vol. 39, 228.

¹⁵⁸ „UNICEF: 2017. – godina „noćne more“ za djecu“, <https://www.dw.com/hr/unicef-2017-godina-no%C4%87ne-more-za-djecu/a-41954917> (od 10. 9. 2020).

¹⁵⁹ *Ibid.*

samoubice, a djeca su nerijetko korištena i kao živi štitovi. Prema Izvještaju Generalnoga sekretara Ujedinjenih nacija, tokom 2018. u Afganistanu je ubijeno 927 djece, a regrutirano je 45 dječaka i jedna djevojčica¹⁶⁰, dok je najveći broj ubijene i ranjene djece zabilježen na teritoriji Palestine, njih 59 je ubijeno, a 2.756 ranjeno.¹⁶¹ Ujedinjene nacije su tokom 2018. u 20 država potvrdile više od 24.000 ozbiljnih povreda prava djece. U Afganistanu, broj stradale djece i dalje je najveći, 3.062 stradale djece, u Siriji 1.854, a u Jemenu 1.689.¹⁶² Somalija je ostala država s najvećim brojem slučajeva regrutiranja i korištenja djece (2.300), a odmah iza nje slijedi Nigerija (1.947).¹⁶³ U 2018. potvrđeno je 933 slučaja seksualnoga nasilja nad djecom, od toga 331 u Somaliji i 277 u Republici Kongo, dok je čak 2.493 djece oteto. Djeca su prisilno odvođena iz domova i škola, što je vodilo njihovome regrutiranju i njihovome korištenju u oružanim sukobima, seksualnome zlostavljanju i seksualnome ropstvu.¹⁶⁴

Bez obzira je li u pitanju Božja vojska otpora u Republici Ugandi, Mai-Mai milicija u istočnom dijelu Demokratske Republike Kongo, teroristička skupina al-Šabab (al-Shabaab) u Somaliji (Istočnoj Africi) ili Boko Haram u Nigeriji, ciljano i promišljeno korištenje dječaka i djevojčica nije nepoznanica u Africi. Tu se, možemo ustvrditi temeljem primjera iz prakse, radi o dugoročnoj i isplaniranoj vojnoj strategiji. Na temelju iznijetoga, koliko je cijeli taj međunarodnopravni instrumentarij s ovim u vezi odista učinkovit?

6. Regrutiranje i korištenje „djece vojnika“: ratni zločin

Djeca mogu biti žrtve prisilnog ili dobrovoljnog regrutiranja što predstavlja ratni zločin prema međunarodnom krivičnom pravu, ali oni istovremeno mogu biti i počinitelji gnusnih ratnih zločina.¹⁶⁵ Prema Rimskome statutu, regrutiranje ili na bilo koji drugi način stavljanje u vojnu službu djece ispod 15 godina starosti u nacionalne oružane snage ili njihovo korištenje u aktivnom sudjelovanju u neprijateljstvima, predstavlja ratni zločin.¹⁶⁶ Tako je ovaj mnogostrani međunarodni ugovor pretočio normu međunarodnoga humanitarnoga prava u normu međunarodnoga krivičnoga prava sa svojom sankcijom, koja, pored postojećega koncepta odgovornosti država, počinje tražiti međunarodnu krivičnu odgovornost individualnoga izvršitelja.¹⁶⁷ Ova

160 Report of the United Nations Secretary-General, *Children and armed conflict*, br. A/73/907–S/2019/509 od 20. juna 2019., 4/43 i 5/43.

161 *Ibid*, 14/43.

162 *Ibid*, 2/43.

163 *Ibid*, 3/43 i 4/44.

164 *Ibid*.

165 R. Coomaraswamy (2010) *op. cit.*, 544.

166 Čl. 8(2)(b)(xxvi) i 8(2)(e)(vii) Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda. Za šire usp. W. A. Schabas (2016) *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, 2nd ed., Oxford: Oxford University Press, 285-291; M. Cottier, J. Grignon (2016) Paragraph 2(b)(xxvi): Conscription or enlistment of children and their participation in hostilities, u: O. Triffterer, K. Ambos, *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*, part I, 3rd ed., C.H.Beck/Hart/Nomos, 519-528.

167 Usp. K. Arts, V. Popovski (2006) *International Criminal Accountability and the Rights of Chil-*

odredba Rimskoga statuta predstavlja istinski prijelomni trenutak u smjeru stvarnoga jačanja međunarodnopravne zaštite djece u uvjetima oružanih sukoba.¹⁶⁸

Suđenje Thomasu Lubangi Dyilou predstavlja svojevrsni međunarodni presedan kada je u pitanju pojava regrutiranja djece vojnika.¹⁶⁹ Radilo se, naime, o prvome suđenju pred Međunarodnim krivičnim sudom, koje je postavilo standard za tumačenje onoga šta tačno znači regrut, regrutirati ili koristiti djecu u aktivnom sudjelovanju u neprijateljstvima. Dok je korištenje djece vojnika nedavno privuklo međunarodnu pažnju zbog optužbi protiv T. Lubange¹⁷⁰, ranije u radu smo vidjeli da to nije samo fenomen suvremenoga svijeta. Od 1998. Demokratska Republika Kongo je bila upletena u sukob koji je odnio živote preko 5,5 miliona ljudi¹⁷¹, što je rezultiralo da tužitelj Međunarodnoga krivičnoga suda u julu 2004. pokrene istragu protiv zločina počinjenih u okrugu Ituri u Demokratskoj Republici Kongo¹⁷². Kao rezultat istrage, 10. februara 2006. raspisana je potjernica za Thomasom Lubangom Dyilom¹⁷³, koji je optužen za zločin registriranja i regrutiranja djece mlađe od 15 godina, koristeći ih za aktivno sudjelovanje u neprijateljstvima, a što je prema čl. 8(2)(b)(xxvi) i 8(2)(e)(vii) Rimskoga statuta kažnjivo.¹⁷⁴ Optužbe protiv T. Lubange zahtijevale su da tužitelj, između ostalih elemenata, dokaže da su: 1) djeca bila mlađa od 15 godina; 2) da su aktivno sudjelovala u neprijateljstvima.

Prvostepeno (pretresno) vijeće Međunarodnoga krivičnoga suda je 14. marta 2012. donijelo svoju prvu presudu¹⁷⁵, kojom se kongoanski pobunjenički vođa T. Lubanga proglašava krivim, odnosno krivično odgovornom osobom za registriranje i regrutiranje djece vojnika mlađih od 15 godina u oružane skupine i njihovo korištenje u aktivnom sudjelovanju u neprijateljstvima¹⁷⁶, što, kako je ranije u radu naznačeno, prema Rimskome statutu predstavlja jednu od radnji izvršenja ratnoga zločina.¹⁷⁷ Pretresno će mu vijeće kasnije te godine izreći kaznu zatvora u trajanju od 14 godina¹⁷⁸, što će biti potvrđeno odlukom Žalbenoga vijeća istoga Suda 1.

dren, Cambridge: Cambridge University Press.

168 Special Court for Sierra Leone, *Prosecutor v. Sam Hinga Norman*, The Appeals Chamber, Decision on Preliminary Motion Based on Lack of Jurisdiction (Child Recruitment), SCSL-2004-14-AR72(E), 31 May 2004, par. 39.

169 ICC, *Situation in the Democratic Republic of the Congo in the Case of the Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Trial Chamber, Summary of the "Judgment pursuant to Article 74 of the Statute", ICC-01/04-01/06, 14 March 2012.

170 M. Simons, International Court Begins First Trial, *New York Times*, 26 January 2009, <https://www.nytimes.com/2009/01/27/world/europe/27hague.html> (od 20. 9. 2020.).

171 K. Gallagher (2010) Towards a Gender-Inclusive Definition of Child Soldiers: The Prosecutor v. Thomas Lubanga, *Eyes on the ICC*, vol. 7, 122.

172 ICC, *Situation in the Democratic Republic of the Congo in the Case of the Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Case Information Sheet.

173 ICC, *Situation in the Democratic Republic of the Congo in the Case of the Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Pre-Trial Chamber, Warrant of Arrest, ICC-01/04-01/06, 10 February 2006.

174 Čl. 8(2)(b)(xxvi) i 8(2)(e)(vii) Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda.

175 To se zbilo nakon deset godina od osnivanja Međunarodnog krivičnog suda u Den Haagu 2002.

176 M. A. Drumbl (2012) *Reimagining Child Soldiers in International Law and Policy*, Oxford: Oxford University Press, 151.

177 Čl. 8(2)(b)(xxvi) i 8(2)(e)(vii) Rimskog statuta.

178 ICC, *Situation in the Democratic Republic of the Congo in the Case of the Prosecutor v. Thomas*

decembra 2014.¹⁷⁹ Naime, osuđenik T. Lubanga i njegovi saučesnici su učestvovali u zajedničkome planu stvaranja vojske u cilju uspostavljanja političke i vojne kontrole nad Iturijem, što je imalo za rezultat regrutiranje dječaka i djevojčica mlađih od 15 godina. Pored toga, sudsko vijeće je ustvrdilo da su djeca na silu dovođena u kamp u oblasti Ituri, gdje su podvrgavana okrutnom režimu obuke i brutalno kažnjavana, a vojnici i vojni komandanti pod Lubanginom kontrolom koristili su djevojčice za kućne poslove, silovali ih i nad njima vršili seksualno nasilje.¹⁸⁰

Slučaj Tužitelj v. Thomas Lubanga Dyilo u mnogo čemu predstavlja presedan.¹⁸¹ T. Lubanga je bila prva osoba koju je Međunarodni krivični sud osudio.¹⁸² Pored toga, ovaj slučaj je značajan po tome što su žrtve u međunarodnome krivičnome pravosuđu po prvi put u historiji prepoznate kao sudionici krivičnoga postupka, a ne samo kao svjedoci Tužiteljstva.¹⁸³ Čini se da možemo ustvrditi da je regrutiranje i aktivno učestvovanje djece ispod 15 godina u oružanim sukobima zabranjeno međunarodnim običajnim pravom.¹⁸⁴ Navedeno je potvrdio i Posebni sud za Sijera Leone, gdje je Žalbeno vijeće, u Sam Hinga Norman predmetu, odredilo da regrutiranje i korištenje djece mlađe od 15 godina u oružanome sukobu predstavlja ratni zločin prema međunarodnom običajnom pravu.¹⁸⁵

* * *

U pogledu seksualnih i rodno zasnovanih zločina, Međunarodni krivični sud u predmetu Bosco Ntaganda usvaja novi pristup prema ratnim zločinima silovanja i seksualnoga ropstva.¹⁸⁶ Pretpretresno vijeće ovoga Suda prepoznalo je da zločini seksualnoga nasilja počinjeni protiv djece vojnika od pripadnika njihovih vlastitih vojnih snaga mogu predstavljati ratne zločine.¹⁸⁷ Radi se o drukčijem shvatanju od onoga u predmetu Posebnoga suda za Sijera Leone, koji je našao da „pravo oružanih sukoba nikada nije imalo za cilj inkriminiranje akata nasilja počinjenih od jednog

Lubanga Dyilo, Trial Chamber I, Decision on Sentence pursuant to Article 76 of the Statute, ICC-01/04-01/06, 10 July 2012.

179 ICC, *Situation in the Democratic Republic of the Congo in the Case of the Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, The Appeals Chamber, Judgment on the appeals of the Prosecutor and Mr Thomas Lubanga Dyilo against the “Decision on Sentence pursuant to Article 76 of the Statute”, ICC-01/04-01/06 A 4 A 6, 1 December 2014.

180 A. Šofranac, *Čovjek koji je ubijao djecu koja nisu htjela da ratuju za njega*, 14. mart 2012., <https://www.vijesti.me/svijet/globus/326151/covjek-koji-je-ubijao-djecu-koja-nisu-htjela-da-ratuju-za-njega> (od 19. 9. 2020).

181 K. Gallagher (2010) *op. cit.*, 115.

182 C. Jenks (2013) Law as Shield, Law as Sword: the ICC’s *Lubanga* Decision, Child Soldiers and the Perverse Mutualism of Participation, *U. Miami Nat’l Security & Armed Conflict L. Rev.*, vol. 3, 108.

183 *Ibid.*

184 R. Coomaraswamy, *op. cit.*, 539.

185 Special Court for Sierra Leone, *Prosecutor v. Sam Hinga Norman*, The Appeals Chamber, Decision on Preliminary Motion Based on Lack of Jurisdiction (Child Recruitment), SCSL-2004-14-AR72(E), 31 May 2004.

186 C. Stahn (2019) *A Critical Introduction to International Criminal Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 82.

187 ICC, *Situation in the Democratic Republic of the Congo in the Case of the Prosecutor v. Bosco Ntaganda*, Pre-Trial Chamber II, Decision Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute on the Charges of the Prosecutor Against Bosco Ntaganda, ICC-01/04-02/06, 9 June 2014.

pripadnika oružane skupine protiv drugoga pripadnika iste skupine¹⁸⁸, te da takvo postupanje ne predstavlja ratni zločin, već krivično djelo prema unutarnjem pravu i predmet je zaštite ljudskih prava. No, čini se, ipak, da je za dokazivanje ratnoga zločina važnija njegova veza s oružanim sukobom, negoli status žrtve.¹⁸⁹

7. Zaključak

Mjere koje Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija nalaže u svojim odlukama jesu vrlo zanimljive i postavljamo si pitanje idu li one u smjeru produktivnije zaštite djeteta u oružanim sukobima, odnosno učinkovitijem sankcioniranju politika i prakse vrbovanja djece i njihova učešća u izravnim i neizravnim neprijateljstvima u međunarodnoj zajednici država? Da li, naprimjer, međunarodne jedinice i osoblje za zaštitu djeteta u odnosnim uvjetima i situacijama predstavljaju genezu posebnih mirovnih misija ili takvih jedinica unutar mirovnih misija Organizacije ujedinjenih nacija koje bi bile usmjerene isključivo na zaštitu djece? Uprošćeno, da li se ovakvim idejama jača zaštita djece na terenu? Jednako tako, ovo tijelo odlučuje o uvođenju mehanizma praćenja i izvještavanja s ovim u vezi, što predstavlja svojevrsni „prijelomni trenutak“ u Ujedinjenim nacijama u proceduralnome aspektu, s ciljem dobijanja pravovremenih podataka, ali da li i za svrhe adekvatne zaštite djece u oružanim sukobima u svijetu? Nerijetko su u rezolucijama Vijeća sigurnosti nedostajale i nedostaju konkretne mjere za države. Da li bi drukčije odnose i veću posvećenost imali kada bi Vijeće sigurnosti u ovome pitanju djelovanju temeljem glave VII Povelje Ujedinjenih nacija, u smislu da se svim državama nalažu vrlo konkretne mjere i akcije u tome dijelu? Primjećujemo da je do ovoga trenutka djelovanje toga izvršno-političkoga organa Ujedinjenih nacija prilično blago i neuvjerljivo u odnosu na generalno toleriranje činjenja ratnih i drugih međunarodnih zločina prema djeci u oružanim sukobima. No, imajući znanja o strukturi i načinu rada Vijeća sigurnosti, nekada i ne možemo očekivati konkretnija djelovanja.

Zbog čega dvojaka rješenja i različiti režimi u smislu dobne granice djeteta, njihova ili samo aktivnoga učešća ili i neizravnoga učešća u neprijateljstvima, budući da određenje djeteta vojnika ima mnogo širi obim od međunarodnopravnih normi u oblasti prava oružanih sukoba? Istodobno postojanje više preklapajućih pravnih režima ili svojevrsnoga seta međunarodnopravnih pravila i načela koja uređuju zaštitu djece u oružanim sukobima nije dobro i ne predstavlja ohrabrujuće naznake za nastavak odgovora međunarodne zajednice. Primijetili smo da se kroz međunarodno pravo zaštita djeteta u ovim posebnim, vanrednim uvjetima ostvaruje kroz više oblasti: kroz pravo Ujedinjenih nacija, međunarodno humanitarno pravo, međunarodno pravo ljudskih prava, međunarodno krivično pravo (poglavito kroz Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda). S druge strane, iako postoji tzv. Ugovor o djetetu vojniku iz 2000., i iako je čovječanstvo svakim danom sve više svjesno kobnih posljedica po djecu, čini se da još nije u izgledu postizanje jedinstvene

188 Special Court for Sierra Leone, *Prosecutor v. Sesay, Kallon, Gbao*, Trial Chamber, Judgement, SCSL-04-15-T, 2 March 2009, par. 1453.

189 C. Stahn (2019) *op. cit.*, 83.

ili približno jedinstvene prakse država i nedržavnih aktera u vrijeme međunarodnih i nemeđunarodnih oružanih sukoba. Da li je Ured Specijalnoga predstavnika Generalnoga sekretara Ujedinjenih nacija za djecu i oružani sukob dovoljno spreman i kapacitiran da ima snagu djelovati poput specijalizirane ustanove Ujedinjenih nacija ili nekog drugog samostalnoga, stalnoga tijela koji bi se na sistemski način mogao baviti ovim konstantno aktuelnim pitanjem, i koje bi državama nametalo mjere u tome pogledu? Za sada očigledno nije. Jednako tako se čini da je valjana tvrdnja da danas postoji obilje međunarodnoga instrumentarija koji na nesistematski način pokušava urediti zaštitu djece u posebnim uvjetima oružanoga sukoba i eliminirati fenomen djece vojnika. Da li otuda ta množina međunarodnih dokumenata odražava nekoordiniranost međunarodnoga djelovanja s obzirom da smo u radu raspravili da dolazi do njihova preklapanja i pojave nelogičnosti?

Dva su velika međunarodna ugovora u ovoj oblasti: Prvi fakultativni protokol iz 2000. i Rimski statut iz 1998. U pogledu Konvencije o pravima djeteta i svih fakultativnih protokola, a posebno njezina Trećega fakultativnoga protokola o postupku povodom pritužbi, usvojenoga u Općoj skupštini Ujedinjenih nacija 2011., koji za svoj predmet reguliranja ima uvođenje i određenje komunikacijske procedure država i pojedinaca s Odborom za prava djeteta i njegovim ovlaštenjima (uvođenje kvazisudske funkcije Odbora), držimo da takav sistem (ukoliko se ti mehanizmi mogu smatrati sistemom), iako možda predstavlja veliki korak naprijed, još uvijek ne pruža adekvatnu i djelotvornu zaštitu djeteta u oružanim sukobima. S druge strane, može li praksa Međunarodnog krivičnog suda, Posebnog suda za Sijera Leone i drugih međunarodnih ili mješovitih sudova i tribunala doprinijeti jačoj i kvalitetnijoj zaštiti djeteta? Da li nam je cijelo ovo vrijeme međunarodnopravne brige za dječija prava nedostajala upravo međunarodna krivičnopravna norma s adekvatnom sankcijom za pojedinačne izvršitelje oblika ratnoga zločina?

Naposljetku, bitno je naglasiti da mehanizmi koji su usvojeni s ciljem sprječavanja regrutiranja djece vojnika i njihova korištenja u neprijateljstvima mogu biti samo onoliko efikasni i korisni koliko je učinkovita njihova implementacija na terenu, a što prije svega ovisi o odnosu država, što ukazuje na to da je nužno raditi na jačanju pozornosti za sve kategorije teških povreda prava djece, među kojima se svakako ubrajaju regrutiranje i iskorištavanje djece vojnika, njihovo ubijanje, silovanje i svi naslanjajući manifestacijski oblici povrede njihovih prava i sloboda.

Ukoliko deklaracije međunarodnih organizacija te međunarodne konvencije i protokoli ne uspijevaju u tome da u dovoljnoj mjeri zastraše one koji prisiljavaju djecu na uzimanje oružja i na činjenje stravičnih djela, sljedeća linija odgovornosti leži na domaćem zakonodavstvu.¹⁹⁰ Domaće zakonodavstvo bi trebalo pokriti barem četiri univerzalna zahtjeva koja se ogledaju u međunarodnim pravnim instrumentima iz kojih proizlaze mnogi opći akti domaćega zakonodavstva:¹⁹¹ a) dužnost je država da zaštite djecu od učestovanja u oružanome sukobu; b) dužnost je država da procesuiraju one koji prisiljavaju djecu da postanu borci; c) dužnost je država da rehabilitiraju i reintegriraju bivšu djecu vojnika; i d) dužnost je država educirati

¹⁹⁰ L. E. Nagle (2011) *op. cit.*, 4.

¹⁹¹ *Ibid.*

svoje stanovništvo o svim negativnim aspektima pojave djece vojnika u nadi da će obrazovanje doprinijeti smanjenju i, posljedično tome, iskorjenjivanju upotrebe djece vojnika u budućim oružanim sukobima.

Enis Omerović, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law, University of Zenica

Jasmina Sadrija, LL.B.

LL.M. candidate, Faculty of Law, University of Zenica

CHILD SOLDIERS IN ARMED CONFLICTS

Summary: So far, 170 States have accepted international obligations under the First Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict of 2000 to the 1989 Convention on the Rights of the Child, by becoming its contracting parties, by which the phenomenon of child soldiers in armed conflicts condemns. At the same time, in the field of international humanitarian law, there are provisions governing the special protection of children in conditions of armed conflict. Finally, from the perspective of international criminal law, the recruitment or any other form of conscription of children under the age of 15 in the national armed forces or their use for active participation in hostilities constitutes a war crime. In this paper, we explore how child protection is regulated in appropriate conditions, whether the principles and rules are identical, i.e. to complement each other, thus creating a unique and comprehensive system of protection for this special category of persons, or they, in turn, overlap or mutually exclude each other? However, in addition to the regulation of this matter in the international order, thousands of child soldiers are still involved in armed conflicts around the world. For these reasons, many international organizations point out that the use of child soldiers in the recent period is a very significant problem. Child soldiers include both girls and boys who have different roles in armed conflicts, from fighters to cooks, and are even sexually exploited, causing a whole range of consequences, especially in terms of their mental health. Research shows that about 250 million children live in areas affected by armed conflict. Reports from international organizations state that this phenomenon has been or it is still present in more than 50 countries. The aim of this paper is to examine international rules and standards relating to child soldiers, in particular by reviewing the provisions of the First Optional Protocol, the Geneva Conventions for the Protection of War Victims from 1949, and the 1977 Additional Protocols to all four Geneva Conventions. We seek to answer the question whether there is effective international legal regulation of the ban on the recruitment of child soldiers and whether there are adequate mechanisms for the protection of child soldiers, and if so, what are these ways and how effective they really are in practice, taking into account all forms of recruitment of persons under 18 or 15 years of age. To what extent can United Nations Security Council resolutions contribute to efforts to protect the child in armed conflict? In addition, one way of combating this phenomenon in international law is to regulate the recruitment of child soldiers as a war crime under the Rome Statute of the International Criminal Court. Hence there has been a very

first conviction for the relevant form of war crime before this Court in the Lubanga case.

Keywords: child soldiers, involvement of children in armed conflict, First Optional Protocol, Convention on the Rights of the Child, Rome Statute, International Criminal Court, international humanitarian law, United Nations Security Council.